

GLASILO JEVREJSKE ZAJEDNICE BOSNE I HERCEGOVINE

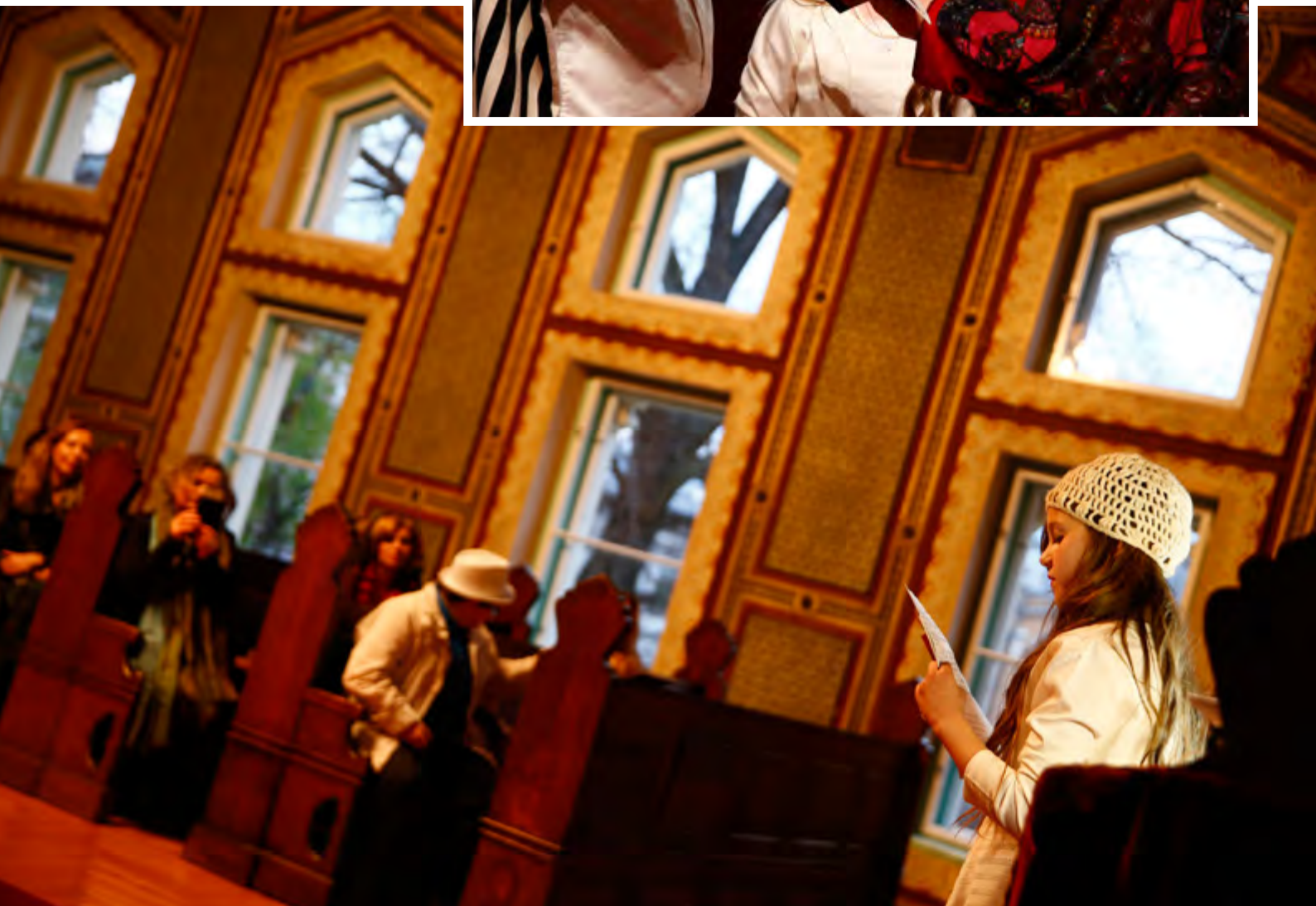
Jevrejski glas

broj 74.

Sarajevo, juni 2017.

Tamuz 5777.

BAT MICVA בת מצווה

**POSJETA GROBU
RAV MOŠE DANONA**
Boris Kožemjakin

4.str

**RURALNI I URBANI
ŽIVOT U IZRAELU**
Ernest Grin

7.str

ONAJ
Predrag Finci

15.str

POBUNA U PISAĆEM STROJU
Rea Rajs Živković

18.str

MENORA I GRAD RIM
Jelica Rašeta Aiello

23.str

**SEPARAT: ODNOS LAURE PAPO - BOHORETE
PREMA DRUŠTVENO-POLITIČKIM KRETANJIMA
IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA**
Prof. mr. David Kamhi

11. JULI – 17. TAMUZ
TZOM TAMUZ (post)

1. AUGUST – 9. AV
TIŠA BEAV

20. SEPTEMBAR – 29. ELUL
EREV ROŠ HAŠANA

21.-22. SEPTEMBAR – 1-2. TIŠRI
ROŠ HAŠANA

24. SEPTEMBAR – 4. TIŠRI
GODELJIN POST

30. SEPTEMBAR – 1. TIŠRI
JOM KIPUR

I TO JE BOSNA

U ponedjeljak 24. aprila, lideri Srpske pravoslavne crkve, Katoličke crkve, Islamske zajednice i Jevrejske zajednice u BiH posjetili su mjesta stradanja Bošnjaka, Srba, i Hrvata tokom rata 1992. - 1995. i mjesto stradanja Jevreja tokom Holokausta u BiH. Molitvu na Kazanima predvodio je episkop Grigorije, u Križančevom Selu – kardinal Puljić, u Kruščici Igor Kožemjakin, hazan Jevrejske opštine u Sarajevu a na Korićanskim stijenama Husein ef. Smajić, zamjenik reisu-l-uleme. Svako prema svom običaju, vjerski poglavari i prisutni učesnici – vjerski službenici i vjernici sve četiri konfesije molili su se za duše žrtava i tako – prvi put u istoriji samostalne države Bosne i Hercegovine, svi zajedno poklonili se svakoj žrtvi i osudili svaki zločin.

Bio je to hrabar čin vjerskih lidera. Hrabar u ovom vremenu nevremenu u kojem još uvijek prebrojavamo i krvna zrnca i mrtve, i natječemo se u broju žrtava pokušavajući da dokažemo da smo samo ovi mi patili a svi ostali oni oni lažu i bacaju ljagu na nas.

Poduhvat koji ima svoju društvenu i političku težinu, ali, prije svega takav koji stavlja religiju u ulogu koja joj po njenoj biti pripada – ulogu graditeljice mira među ljudima i to na principu uvažavanja njihovih različitosti ali i osude zločina koji ljudi čine jedni prema drugima.

KOMEMORACIJA NA GROBLJU U ĐAKOVU

Na groblju, stratištu jevrejskih majki i djece, logorašica logora Đakovo i Loborgrad, i ove godine u organizaciji Židovske opštine Osijek, komemorirali smo žrtve fašističkog terora, ustaškog režima. Na ovom groblju sahranjeno je najviše stradalih iz Bosne i Hercegovine, posebno iz Sarajeva, što nama koji živimo predstavlja obavezu i zavjet da komemorirajući naše sunarodnjakinje ne dozvolimo da se zlo fašizma zaboravi. To je razlog zbog kojeg smo pomalo zabrinuti, jer na komemoraciji, ni ove godine, nije bilo mladih ljudi, naše omladine, ali ni omladine iz drugih židovskih opština Hrvatske, odnosno jevrejskih opština Srbije. Sjećajući se svog djetinjstva mogu reći da ni mi koji smo danas „zrelih godina“ kao mladi ljudi nismo bili često na ovoj ili drugim komemoracijama. Vjerovatno, zrelošću, odrastanjem, da ne kažem starenjem, počinjemo uvažavati naše istorijsko naslijeđe, pa i adekvatno odgovoriti obavezi sjećanja na Holokaust. Nadam se da će se tako desiti i s generacijom koja dolazi.

Položili smo vijence, rabin Lucijano Prelević je izrekao molitve koje se govore ovom prilikom i čini mi se zajedničkim dogovorom inicirali novu akciju obnove ploča, na način da imena budu uklesana na postojeće ili nove ploče. Naravno, finansiranje ove aktivnosti ponovo bismo pokušali obezbijediti ličnim priložima članstva naših zajednica.

Razišli smo se nakon zajedničkog ručka, s porukom, vidimo se naredne godine, s nadom da će i nekoliko mladih ljudi biti među nama.

Boris Kožemjakin

POSJETA GROBU RAV MOŠE DANONA

Već dugi niz godina, članovi sarajevske jevrejske opštine hodočaste na grob Rav Moše Danona, što postaje tradicija koju nastojimo zadržati, ali i prenijeti na nova pokoljenja, što za sada, nažalost, ide dosta teško. No, tako je bivalo i ranije, mladi ljudi nemaju taj pijetet, žive aktivnije i imaju druge preokupacije. Zrelošću, kada oforme porodicu, riješe egzistenciju, sazriju i počnu kopati po prošlosti, doći će na red i hodočašća i komemoracije.

Hazan naše sinagoge Igor Kožemjakin govorio je molitve koje govorimo na ovom hodočašću, a dr. Eli Tauber je podsjetio dvadesetak prisutnih na sam događaj koji nas povezuje sa našim učiteljem Rav Moše Danonom, apostrofirajući suživot kao modus vivendi opstanka svih na ovim uzavrelim balkanskim prostorima.

Nažalost, umjesto dobrodošlice, na hodočasnom mjestu, na samom ulazu u kompleks, dočekalo nas je smeće u pretrpanim kontejnerima. Ovo je sramota za grad, koji nažalost, u ovim našim BiH prilikama i slovi kao „grad slučaj“ i gdje je vjekovni suživot, o kojem govori i ova priča o Rav Moši Danonu objavljena u knjižici „Sarajevska megila“, voljom tamošnjih vlastodržaca nestao još 1992. godine.

Boris Kožemjakin

Židovska općina Zagreb, naši prijatelji iz Republike Hrvatske, ove i drugu godinu za redom, organizovali su, nadamo se, iako je pretenciozno to tvrditi, tradicionalnu manifestaciju „ŽOZ DOR“, nakon uspješne prošlogodišnje u Svetom Martinu na Muri, ovogodišnju u poznatoj ljekovitoj banji u Čateškim toplicama u Republici Sloveniji.

Vrlo veliki broj učesnika, vremenski uslovi koji su bili izuzetno povoljni za ovakav susret, mjesto koje plijen ljepotom i sadržajima, dozvolili su članovima jevrejskih opština iz Makedonije, Srbije, Bosne i Hercegovine i naravno Hrvatske, da se uz izuzetno zanimljiv program, al i mnogo slobodnog vremena, istinski druže i obnove sjećanja na dane kada smo bili jedna država. Na sreću, iako danas nismo u istoj državi, mi članovi jevrejskih / židovskih zajednica ostali smo zajedno i negujemo to zajedništvo kada god i gdje god je to moguće.

Program „ŽOZ DOR-a“, pored obilatog i veoma kvalitetnog „švedskog stola“, ali sa izuzetno visokim cijenama vanpansionske usluge, što je glavni uzrok skromne „tekuće zabave“, bio je ispunjen dobrim programom u kojem sam posebno bio zadovoljan predavanjem gospođe Mirjane Krizmanić o zločincima, žrtvama i pasivnim posmatračima zla Holokausta i zla uopšte. Nadahnuta velikim interesom pune sale autorica predavanja, al i značajnih knjiga o psihologiji zla, gospođa koja reče da nije krizmana, iako se preziva Krizmanić, ispraćena je gromoglasnim aplauzom prisutnih.

Aktivistima Židovske općine Zagreb, naročito Saši Cvetkoviću, Deanu Fridrihu ali i drugima koji su organizaciono najviše „povukli“

Druženja na kvalitetan način “ŽOZ DOR 2017”

da manifestacija uspije, dugujemo zahvalnost, ali ih istovremeno i obavezujemo da i naredne godine organizuju ovu uspješnu manifestaciju, jer istu ne bih nazvao konferencijom, obzirom da je karakter koji je ponudila bio više posvećen zajedničkoj promociji drugarstva, nego elaboriranju neke od svakodnevnih ili „vječnih“ tema jevrejskog bitisanja u našem regionu.

Važno je napomenuti da je našu, sarajevsku grupu, sačinjavalo 17 učesnika, te da je i jedna porodica iz Banja Luke bila aktivan učesnik iz Bosne i Hercegovine. Preporuka iz Sarajeva, al i nada da će naredne godine u ovoj manifestaciji učestvovati i članovi drugih jevrejskih opština iz naše zemlje.

Boris Kožemjakin

10. rođendan porodičnog seminara “Život je lijep”

U peiodu od 28.04. do 02.05. i ove godine Kladovo i hotel Đerdap su nas dočekali raširenih ruku. Nas osam članova JO Doboja se tog 28.04. uputilo prema Kladovu. Nas dvije možemo se pohvaliti da nam je ovo deveta godina učestvovanja na seminaru i sa sigurnošću možemo reći da smo odrasle u Kladovu. Svake godine se jednako radujemo dolasku na seminar jer znamo da ćemo se sresti sa starim drugarima, a i upoznati nove. Ove godine na ovom seminaru nas je bilo oko 300 učesnika iz svih krajeva ex Jugoslavije pa i šire. Sigurne smo da će svi učesnici ovogodišnji seminar pamtiti po tome što je trajao dan duže i što smo imali mogućnost izbora izleta u Rumuniju - Turn Severin ili Rajačke pimnice. Mi smo posjetili Turn Severin.

Ovogodišnji seminar ostaje nezaboravan i po tome što smo zajednički proslavili 10-ti rođendan porodičnog seminara čime smo potvrdili - život je lijep! Organizacioni tim zajedno sa osobljem hotela Đerdap su se potrudili da proslavu uveličaju prekrasno okićenom salom uz

rođendansku tortu, balone i dobru muziku. Sav ovaj trud zaslužuje svaku pohvalu jer iznenađenje i oduševljenje se moglo vidjeti na licima svih već pri ulasku u restoran.

Mi mlađi smo imali priliku da se družimo sa djecom iz Kladova i svi zajedno smo prisustvovali zanimljivim radionicama i time ostvarili nova prijateljstva.

Ove godine kao i svih prethodnih smo se podsjetili na Kladovski transport i položili vijence na spomenik.

Organizacioni tim koga su činile Liza, Sara, Rebeka, Hana i Tijana uz veliku pomoć madrihima su dali sve od sebe i svih pet dana udovoljavali brojnim prohtijevima svih učesnika.

Ovom prilikom nas dvije u svoje lično ime i u ime članova JO Doboja želimo da se zahvalimo JOINT-u, organizacionom timu porodičnog seminara “Život je lijep”, madrihimima, kao i kompletnom osoblju hotela Đerdap za sve što su nam dali i omogućili da se i ove godine okupimo baš tamo gdje je Dunav najljepši.

MIA I LANA, JO Doboja

BANJA LUKA - SARAJEVO

Jevrejska opština Sarajevo poklonila je građanima Sarajeva, kao i svim drugim zainteresovanim posjetiocima, izložbu od 7 panela koja govori o trenutku stvaranja Sarajevske hagade, njezinom misterioznom putu od Španije ka Bosni i Hercegovini kao i o njezinom značaju za sve građane naše države i svijeta. Izložba je otvorena 10. aprila u 12 sati a bila je postavljena u auli Jevrejske opštine Sarajevo do 20. aprila kad je nastavila svoj put ka Mostaru.

Hagada je nastala u Španiji da bi nakon mnogih seoba preko Italije stigla u Sarajevo. 1894. godine je postala vlasništvo Zemaljskog muzeja. Knjiga se nakon preživjelih nekoliko ratova i danas nalazi u Zemaljskom muzeju gdje se čuva u posebnoj sefi sobi. Zbog osjetljivosti materijala knjiga se rijetko izlaže i to u posebnim svjetlosnim i klimatskim uslovima.

Izložba su pripremili učenici Međunarodnog programa nastave Gimnazije u Banja Luci. Predstavljeni panoji progovaraju i o Hagadi ali i o istoriji Jevrejske zajednice u BiH, o njezinom značaju za Bosnu i Hercegovinu i, nadasve, kako je preživjela sve ratove na ovim prostorima.

JELENA DOŠLOV

Povrat imovine

IZRAEL TRAŽI OD BIH I POLJSKE DA VRATI JEVREJIMA
NEKRETNINE VRIJEDNE MILIJARDE EVRA

TEL AVIV - Bosna i Hercegovina i Poljska jedine su dvije evropske zemlje koje nisu napravile nijedan korak kako bi obeštatile Jevreje i vratile im imovinu oduzetu tokom Holokausta, navodi se u studiji objavljenoj u Izraelu.

U studiji pod nazivom "Povrat nepokretne imovine tokom Holokausta" (The Holocaust /Shoah/ Immovable Property Restitution Study) analizirano je jesu li bivše komunističke zemlje Istočne Evrope provele Terezinsku deklaraciju iz 2009. koju je potpisalo 46 zemalja, a koja se odnosi na povrat imovine, piše The Times of Israel.

- Više od 70 godina nakon Holokausta značajan dio nepokretne imovine koja je oduzeta Jevrejima nije vraćena – navodi se u studiji koja je objavljena na Dan sjećanja na Holokaust.

Posebna kritika upućena je Bosni i Hercegovini te Poljskoj koje, za razliku od drugih zemalja potpisnica Terezinske deklaracije, nisu čak niti donijele zakone o ovom pitanju.

- U Poljskoj je procentualno ubijeno najviše Jevreja u Evropi. Šest miliona Jevreja ubijeno je tokom Holokausta uoči i tokom Drugoga svjetskog rata. Tri miliona Jevreja ili oko 90 posto Jevrejske populacije ubijeno je u nacističkim logorima u Poljskoj – navodi se, između ostalog u studiji.

U Terezinskoj deklaraciji se, između ostalog, navodi da bi imovina koja je oduzeta od Jevreja tokom i nakon Drugoga svjetskog rata trebala biti dati preživjelima ili se koristiti za obrazovanje današnjih generacija o Holokaustu.

Ovo pitanje postavili su iz Izraelskog savjeta za spoljne odnose i srpskom članu i predsjedavajućem Predsjedništva BiH Mladenu Ivaniću tokom njegovog boravka u Jerusalemu.

Jakob Finci, predsjednik Jevrejske zajednice BiH, kazao je tad za Faktor da je pred Drugi svjetski rat u BiH živjelo oko 14.000 Jevreja koji su većinom izgubili i život i svoju imovinu.

- U BiH je živjelo oko 14.000 Jevreja 1941. Ako je svaka jevrejska familija imala najmanje jedan stan ili kuću, to je oko 4.000 stambenih objekata. S druge strane, veći dio tih Jevreja je imao neki biznis, imalo je svoje radnje ili proizvodne pogone. Sve je to konfiskovano. Ako se počne na tome ozbiljno raditi, onda ćemo morati početi i ozbiljno računati. Ukupna procjena vrijednosti imovine koja je nacionalizovana u BiH je između deset milijardi i 15 milijardi evra. Ako je 20 posto te imovine jevrejsko, onda su tri milijarde evra neka razumna cifra – kazao je Finci za Faktor koji je tom prilikom istakao da je većina zgrada od Vječne vatre do Marijinog dvora bila u vlasništvu Jevreja.

Preneseno: NEZAVISNE NOVINE

Izraelci cijene težak rad, ali podjednako cijene i svoje slobodno vrijeme. Preko 90% Izraelaca žive u urbanim područjima, a poslovni centri pulsiraju kreativnošću kompanija koje su svjetski lideri na području informatike. Pored najvećih multinacionalnih korporacija tu odrastaju i geniji koji će predvoditi informatički svijet sutrašnjice.

URBANA KULTURA IZRAELA JE LEPRŠAVA, KOZMOPOLITSKA I VEĆINOM SE ODVIJA NA OTVORENOM PROSTORU

Bujna ulična kultura odlikuje izraelske gradove. Tu su živopisne pješačke zone, restorani na otvorenom, šarolike pijace, i izuzetno aktivna muzička scena. Pored toga u gradovima se nalazi i mnoštvo kulturnih institucija svjetskoga ranga.

Blaga klima traje tokom skoro cijele godine, a mnoštvo kulturnih aktivnosti je odgojilo stanovništvo koje uživa u vanjskim aktivnostima. Trčanje, biciklizam i šetanje parkovima, šetalištima i plažama je vrlo popularno. U zadnje vrijeme izrazitu popularnost su stekli sportovi poput kite-surfinga, dok je surfanje na vjetru već ustaljen sport koji je u Izraelu iznjedrilo više olimpijaca sa medaljama.

Uz to, Izraelci uživaju u kafi na otvorenom, a dokaz tomu je ogroman broj kafana, svih boja i oblika, stilova i veličina, koje su raštrkane diljem Izraela.

KULTURA PLAŽE

Izrael ima skoro 300 kilometara obale. Plaže su sastavni dio izraelske urbane kulture. Od grada Naharije na sjeveru pa sve do Eilata na jugu, izraelski obalni gradovi su poznati po svojim šetalištima sa kaficima, barovima, noćnim klubovima i mnoštvom raznovrsnih restorana. Uživanje u zalasku sunca posmatrajući horizont Sredozemnog mora Izraelcima je oduvijek bio omiljeni dio dana koji označava završetak napornog dana i početak mirne večeri.

URBANI I RURALNI ŽIVOT U IZRAELU

Priredio ERNEST GRIN

DA LI STE ZNALI?

Izraelski gradovi ljubiteljima kulture nude bogat i raznovrstan izbor, tu je mnoštvo umjetničkih muzeja i galerija, tu su i svjetski poznati teatri i orkestri, poput Izraelske filharmonije, ali i plesne grupe poput Batševa.

NOĆNI ŽIVOT

Zbog bogatog noćnog života, i velikog izbora noćnih klubova, barova i restorana, Tel Aviv je postao svjetska destinacija za ljubitelje noćne zabave. Forbes, Lonely Planet i drugi proglašavaju Tel Aviv jednim od omiljenih gradova za noćni život u svijetu.

RURALNI ŽIVOT

Izrael je relativno mala država, no, to omogućava stanovnicima da uživaju u životu u manjim, ruralnim

zajednicama, a da su istovremeno vrlo blizu urbanim centrima koji im nude poslovne mogućnosti, ali i kulturni sadržaj.

Moderni Izrael je osnovao pionirski pokret koji je teškim poljoprivrednim radom i svojom domišljatošću uspješno savladao teške uslove. Kako bi iz ograničene količine vode uspjeli izvući maksimum, Izraelci su oduvijek povezivali radnike sa polja sa naučnicima u laboratorijama i kroz revolucionarni pristup brzo bi nastajale inovacije, poput sistema kap po kap, ili sistem reciklaže otpadnih voda za poljoprivredu. Izraelci su pustinju uspjeli pretvoriti u obradivu površinu i to još uvijek rade. Oni su svjetski lideri na polju agrarnih tehnologija, a svoje znanje dijele sa zemljama u razvoju.

Ruralni Izrael i dan danas slijedi stope svojih pionirskih predaka. Poseban način života koji se zasniva na socijalističkim idealima i koji je otpočeo prije više od 100 godina još uvijek postoji u mnogim kibucima diljem Izraela. U njima su sredstva za proizvodnju zajedničko vlasništvo. Postoje i drugi sistemi života u ruralnom Izraelu, recimo Mošav, u kojem su porodice finansijski neovisne ali ipak udružuju neke od svojih resursa. Primjerice, ove porodice marketing rade zajedno kako bi promovisali svoje selo. Treći primjer je tzv. Ješuv Keilati – to je zajednica koja se ne bavi poljoprivrednim radom ali nivo zajedničkih aktivnosti je veoma visok.

ŽIVOT U KIBUCU

Pokret kibuca, koji postoji samo u Izraelu, je osnovan 1909. godine i zasniva se na principima socijalizma i egalitarizma. U početku je rad bio zasnovan na poljoprivredi ali vremenom se fokus pomjerio i na industrijsku proizvodnju. Dugi niz godina život u kibucu je bio potpuno komunalan, sva imovina je bila zajednička, članovi su sve obroke jeli u zajedničkim blagovaonicama, a djeca su odrastala u dječjim kućama. Tokom zadnjih nekoliko desetljeća, većina je kibuca fokus pomjerila na porodični a nešto manje na komunalni život, ipak solidarnost je još uvijek tu.

Kibuci su poznati po tome što primaju volontere iz cijeloga svijeta. Oni dolaze na period od 2 do 6 mjeseci tokom kojeg doprinose zajednici i imaju priliku doživjeti jedinstven način života.

DA LI STE ZNALI?

Vinarstvo u Izraelu postoji hiljadama godina, ali u zadnje vrijeme se pojavljuje trend malih, porodičnih vinograda – tzv. butique vinograda koji sve češće osvajaju prestižne svjetske nagrade.

RURALNO STANOVNIŠTVO

700.000 IZRAELACA ŽIVE U RURALNIM SREDINAMA
305.900 IZRAELACA ŽIVI U MOŠAVU
236.600 ŽIVI U KIBUCU
157.500 ŽIVI U DRUGIM RURALNIM SREDINAMA

ZDRAVSTVO U IZRAELU

Preneseno: NEZAVISNE NOVINE / Priredio A. ALBAHARI

U jednoj od bolnica u gradu Holon obavljeno je na hiljade operacija koje su spasile živote.

U bliskoistočnom političkom haosu Izrael je tokom zadnjih godina postao izuzetno poželjna destinacija za medicinske usluge, posebno državljanima zemalja sa kojima Izrael uopšte nema diplomatske odnose – broj takvih pacijenata raste iz godine u godinu, posebno onih iz arapskih i muslimanskih zemalja.

Prema posljednjim podacima Ministarstva zdravstva Izraela, u bolnicama diljem sjevernog Izraela do sada je liječeno 1320 ranjenika iz Sirije od kojih je bilo i 150 djece.

Tokom zadnje dvije decenije, Medicinski centar Wolfson je primio 4100 djece sa srčanim tegobama koja nisu iz Izraela, i besplatno ih je liječio. Oko polovica ove djece su Palestinci, a na stotine njih je iz arapskih zemalja – uglavnom iz Iraka, neka su djeca iz Sirije, a ovdje je liječeno čak i dvoje djece iz Afganistana. Djeca koja dolaze na liječenje u Izrael su iz gotovo cijelog svijeta.

Dvoje je bolje no jedno

Dr. Akiva Tamir, direktor programa „Save a Child's Heart“ (Spasimo dječije srce) u Medicinskom centru Wolfson, je za televizij *i24NEWS* izjavio: «većina pacijenata koje primamo su Palestinci sa Zapadne obale i iz pojasa Gaze. Od kako je ovaj projekat započeo prije 20 godina, liječili smo oko 4100 djece iz 53 zemlje u razvoju, polovica njih su bili Palestinci, a dugi niz godina liječimo i djecu iz arapskih zemalja, posebno iz Sirije i Iraka.» On nastavlja i dodaje: «Također smo organizirali kurseve za ljekare iz ovih zemalja koji su specijalisti za srčane bolesti, kako bi mogli nastaviti

Dr. Akiva Tamir, direktor programa „Save a Child's Heart“

liječiti djecu u svojim domovinama.» Dr. Tamir zaključuje: «Dvadesetero djece sa Zapadne obale i iz Gaze stiže kod nas svakog utorka. Mi ovu djecu pregledamo, obavimo potrebne testove kako bismo utvrdili koji je vid liječenja potreban svakom djetetu. Tokom cijele procedure konsultujemo se sa ljekarima koji ovu djecu inače liječe. Mi pokušavamo da u Wolfsonu liječimo što više težih slučajeva. Također liječimo i djecu kojoj je potrebna intenzivna njega.»

Dr. Alona Raucher, viši kardiolog u Medicinskom centru Wolfson, sa uzbuđenjem se prisjeća petogodišnje Darin, male palestinske djevojčice iz Hebrona. «Darin je u našu bolnicu došla 2012. godine nakon neuspješne operacije na srcu koja je prouzrokovala ozbiljne zdravstvene komplikacije. Njen oporavak je za nas bio čudo,» kaže doktorica i dodaje da djevojčica mora proći još nekoliko operacija.

Spasiti srce

Dr. Raucher podcrtava da je trajno liječenje izuzetno važno te da je medicinsko osoblje posvećeno liječenju djece tokom dugotrajnog oporavka tako da i nakon oporavka prate njihov daljnji razvoj. «Djeca sa Zapadne obale i iz pojasa Gaze svake sedmice dolaze kod nas na potrebne preglede,» kaže dr. Raucher i dodaje, «ostala

Tamar Shapira

djeca, tj. djeca iz zemalja u razvoju, dolaze u Wolfson u sklopu delegacija koje nas posjećuju svakih nekoliko mjeseci kako bi se obavili potrebni pregledi.»

Tamar Shapira iz programa „Save a Child's Heart“ ističe podršku koju pruža izraelsko ministarstvo za regionalnu saradnju, koje predvodi ministar Ayoob Kara.

«Svjetski statistički podatci ukazuju na to da jedno od svakih stotinu djece boluje od nekog srčanog obolenja. Trećina ove djece mora dobiti medicinsku njegu koja će im spasiti život. Ovo nam pokazuje koliko su tretmani ove vrste potrebni svakom pedijatrijskom odjelu.»

Organizacija koju je osnovao hirurg dr. Amram Cohen prije 21 godinu je pružila medicinsku njegu djeci iz Etiopije, Vijetnama, Jordana, Moldove, Tanzanije, Rusije, sa Filipina, Nigerije, Gane, Kenije, Angole, Iraka, Haitija, sa Svetog Vincenta, sa Trinidada i Tobaga, Ekvadora, Mauritanije, Senegala, Obale Slonovače, Sijera Leonea, Ugande, Zimbabvea, Somalije, Kine, Rumunije, Ukrajine i drugih država. Ova organizacija djecu u Izrael dovodi u grupama od po četvero do sedmero. Svaku grupu uvijek prati odrasla osoba iz zemlje iz koje djeca dolaze, a svi mlađi od tri godine uvijek dolaze u pratnji roditelja ili bliže rodbine.

Djeca prvo dolaze u kuću koja pripada udruženju, a koja se nalazi u gradu Holon. Djeca tamo žive u periodu prije i nakon operacije, što u prosjeku iznosi od 6-8 sedmica, ovisno

o njihovom stanju, vremenu potrebnom za oporavak, i mogućnostima starijih lica u pratnji, tj. da li oni mogu djecu pratiti i prilikom putovanja natrag u domovinu. U dječjoj kući mogu istovremeno boraviti 24 djeteta, zajedno sa troje volonera i dvoje ljekara koji prolaze obuku u sklopu programa.

Organizacija «Achim Yachdav» pomaže djeci da na liječenje dođu preko Jordana. Yosef, koordinator udruženja, u izjavi koju je dao za *i24NEWS* kaže: «Ovo je kršćanska dobrotvorna organizacija koja dovodi djecu sa srčanim oboljenjima iz Sirije, Kurdistanu i Iraka. Sve je počelo u Gazi a potom se proširilo na Siriju,» kaže Yosef i nastavlja: «Jednom prilikom smo pokušali na liječenje dovesti dječaka iz Alžira, ali kada je trebao iz Jordana preći granicu u Izrael, u zadnjem trenutku se predomislio i odlučio se vratiti natrag u svoju domovinu.» Većina djece koja dolazi na liječenje preko „Achim Yachdav“ su iz Iraka (iz Dohuka, Mosula i Sulaymanije) te iz Kurdistanu.

Dječak iz Afganistana

Jaouad Kashkish, Palestinac iz sela Halhul nadomak Hebrona prati svog trogodišnjeg sina Muhameda. On kaže: «Kada se Muhamed rodio rečeno mi je da ne može disati. Brzo je ustanovljeno da ima problem sa koronarnim arterijama te da mora odmah na operaciju. Nakon što sam obavio potrebne službene procedure, kola hitne pomoći su ga prevezla direktno u Wolfson. Operacija je bila uspješna i njegove arterije su opet bile normalne. Mi dolazimo na pregled jednom godišnje. Moj sin sada ima normalno djetinstvo.»

Jaouad Kashkish, Palestinac iz sela Halhul uz svog trogodišnjeg sina Muhameda

Gospođa Juma Ahmed iz Kurdistanu je zajedno sa svojom kćerkom Nian prisustvovala otvorenju novog odjela za urgentnu medicinu. Nian u Izraelu živi već duže od deset godina. Juma nam je rekla: «Operisali su moju kćerku. Ona je imala težak problem sa aortnim ventilom koji su pomoću srčane operacije zamijenili. Ona je danas potpuno zdrava. Danas će nas nakon pregleda otpustiti i zajedno ćemo otići u dječiju kuću. Dolazićemo na potrebne preglede sve dok nam ne daju odobrenje da se možemo vratiti u svoju domovinu.»

Princeza iz Bahreina

Trinaestogodišnji Philemon i šestomjesečna Nataša su u bolnicu zajedno sa svojom mamom došli iz Kenije. Philemon je imao operaciju na arterijama i srčanim zaliscima a njegovo stanje je sad već stabilno. No, Nataša je teška samo 3.7 kilograma. Glavna sestra na odjelu, gđa. Naca Geršon, nam je rekla: «Osim kozmetičkog zahvata za ispravak njezinog nepca, potrebna je i operacija srca, ali Nataša prvo mora dobiti malo na težini. Ovi su pacijenti u Izrael došli nakon što ih je u Tanzaniji pregledala jedna od liječničkih delegacija koja je u toj zemlji boravila u novembru.»

Mohammed Yaqoob iz Afganistana stoji pored kreveta svoga sina, i kaže nam kako su u Wolfson došli čim je njegovo stanje postalo kritično,

«Stanje moga sina je izuzetno teško,» kaže on. «On nije mogao disati. Ima samo dvije godine, a srčani problemi su usporili njegov rast. Kao što i sami možete vidjeti, vrlo je sitne građe.»

Princeza iz Bahreina je uspjela doći zahvaljujući kontaktima koje ministar Kara ima sa raznim bliskoistočnim državnim službenicima.

«Ona nije došla u sklopu programa kojima se liječe stotine pacijanata iz mnogih zemalja,» Kara govori televiziji *i24NEWS*. «Princeza je insistirala na tome da dođe baš ovamo, kako bi se mogla liječiti u Izraelu, budući da

Trinaestogodišnji Philemon i šestomjesečna Nataša

ima veliko povjerenje u zdravstveni sistem naše države. Ona vjeruje da je postotak oporavka visok. Kontaktirali su me preko lica iz treće zemlje. Ja sam razgovarao sa premijerom, i uspjeli smo riješiti sve probleme kako bi ona mogla doći u Izrael. Došla je zajedno sa suprugom. Njeno stanje je bilo vrlo ozbiljno. Odmah po njenom dolasku uspješno je obavljena operacija i već nakon tri mjeseca ona se vratila u svoju domovinu.»

<https://www.i24news.tv/en/news/israel/society/139849-170311-israeli-hospital-treats-palestinian-and-iraqi-kids-and-a-princess-from-bahrain>

Juma Ahmed iz Kurdistanu sa svojom kćerkom Nian

DR ELIEZER PAPO, PROFESOR NA FAKULTETU
»BEN GURION« U IZRAELU

Plivati protiv struje je košer

«Na balkanu se prelamaju evropski, američki i ruski interesi, dok se u izraelu oni spajaju i dopunjavaju. Ujedinjena evropa je zapravo velika nemačka, a pošto nemačka ima 'veliki moralni dug' prema jevrejskoj naciji, najviše što evropa može jeste pasivno protivljenje izraelskoj politici, što je isto kao i da ga nema»

PIŠE: NEVENA MILOJEVIĆ / VREME

Nerezidentni rabin jevrejske opštine u Sarajevu Eliezer Papo od devedesetih godina živi i radi u Izraelu. Predaje jevrejsku književnost na Univerzitetu u Negibu. Jedan je od inicijatora Centra za ladino kulturu koji neguje jezik sefardskih Jevreja. Ovih dana u Beogradu organizuje kurs «Jevrejska umetnost i tradicija» na Filozofskom fakultetu.

Eliezer proučava i humor u Bibliji, o čemu je prošle nedelje držao predavanje na Bogoslovskom fakultetu: «Da li je Bog duhovit i koliko bi bilo strašno kad bi se pokazalo da nije.» Zaključak sa predavanja «Biblija je u toj meri narodna, da ostavlja mogućnost da

je božanska» ogleda se i u njegovoj sklonosti da govori u alegorijama koje razbija «narodskim» dosetkama.

Na svojim predavanjima komentariše sve odreda, pa i društveno-politička pitanja. Na pitanje da li se kritički duh neguje u jevrejskoj veri, kaže: «U rabinskoj tradiciji bitnija su pitanja, nego li odgovori. Čak se i obredom djeca podstiču da postavljaju pitanja. Na primjer, u toku kućnog obreda pashalne večere, kojom se slavi događaj koji je stvorio jevrejsku samosvijest, pater familias čini nekoliko neuobičajenih postupaka, kako bi djecu podstakao da se zapitaju: «Po čemu je ova noć različita od svih drugih noći.» Takav, tokom

generacija negovani ljubopitljiv odnos prema svetu «trasirao je put današnjem izraelskom uspjehu u startapovima», kaže Eliezer.

Razgovaramo na fakultetu u pauzi između predavanja. Seća se «Vremena» pre rata, kao i nezaboravne «Duge». Seli smo da pričamo o religiji, ali nikako da se odmaknemo od politike. Stalno povlači paralele između epizoda iz Starog zaveta i aktuelne politike. Govori «mi» kada govori o Srbiji i regionu, što nije slučaj kad govori o Izraelu.

«VREME»: KAKO BISTE OPISALI ODNOS U POSTJUGOSLOVENSKOM REGIONU?

DR ELIEZER PAPO: Ovaj region je, pre svega, potpuno zavisian od spoljnih faktora. Svaki put kada se nešto bitno desi na međunarodnoj sceni cijeli region počinje iznova da izmišlja sam sebe. Kod nas ništa nije ni utemeljeno ni definisano te je stanje stvari direktna posledica američkog pritiska, njemačkog pritiska, i naravno, ruskog pritiska. Nije oduvek bilo tako i Jugoslavija, iako je imala, nazovimo to «zastoja u razvoju» i infantilnih trenutaka, ipak je bila jedna ozbiljna država. Danas, ovi «šegistani», kako ja nazivam države koje su nastale iz Jugoslavije, nisu ozbiljne države i zato i najmanja promjena, poput promjene čovjeka na vrhu Sjedinjenih Američkih Država i naznaka da se mjenja kurs politike, sve ponovo dovodi u pitanje.

KOLIKO SU BITNI MEĐUKONFESIONALNI ODNOSI?

Vrlo su bitni. Desio se veliki povratak religije onda kada su narodi shvatili da je glupo da vode vjerski rat, a da ne poznaju religiju u čije ime ga vode. Naravno, ne mora se niko složiti sa mnom, ali moje ubjeđenje je da je rat devedesetih bio vjerski, a ne građanski, i to rat između pravoslavne, katoličke i islamske vjere.

KAKAV JE ODNOS IZRAELA I SVETSKIH SILA?

Situacija je, tamo, zapravo, suprotna od one ovde. Na Bliskom zapadu, nazovimo tako Balkan, prelamaju se

evropski, američki i ruski interesi, dok se u Izraelu oni spajaju i dopunjavaju. Izrael je dugo bio uporište američke moći na Bliskom istoku. Ali u Izraelu živi nekoliko miliona ruskih Jevreja i nekoliko stotina hiljada Rusa pravoslavaca, te možemo reći da je Izrael jedna od najvećih ruskih kolonija na svetu. A pošto ujedinjena Evropa nije ništa nego velika Njemačka, a kao što znamo, Njemačka ima, «veliki moralni dug» prema jevrejskoj naciji, najviše što Evropa može da pruži jeste pasivno protivljenje izraelskoj politici, što je isto kao i da ga nema.

KAKO IZRAEL KORISTI TU POLITIČKU POZICIJU?

Izrael je, nažalost, ne koristi da dobije ikakvo strateško preimućstvo, da nametne svoje rješenje situacije sa Palestincima. Država bira da postponira rješenje zbog unutrašnjih previranja u Izraelu. Činjenica je da je trenutak vrlo povoljan za Izrael, jer danas Izrael ne mora da ponudi Palestincima sve ono što im je ponudio bivši premijer Ehud Barak u mirovnom sporazumu. Nažalost, Izrael misli da je dovoljno jak, a da su Palestinci toliko slabi, da ne mora da im da ništa.

KUDA TO VODI?

Takva odluka može da dovede do toga da Izrael postane građanska, a ne jevrejska država, protiv čega ja lično nemam ništa protiv, ali znam da bi mnogi imali. Danas u Izraelu postoje Arapi koji imaju izraelsko državljanstvo i Palestinci koji nemaju nikakav status – oni su i dalje vezani pupčanom vrpcom za Izrael. Država je, naime, dala puna građanska prava arapskim Izraelcima, ali to, naravno, nisu ista građanska prava koja imaju Jevreji. Ipak, to je i dalje više nego što prosečan Arapin ili musliman ima u mnogim arapskim državama. Jordanski Arapin ne sme da pogleda policajca u oči. Izraelski Arapin sme da bude i verbalno grub sa policajcem – ali bi njegova fizička grubost bila ozbiljnije sankcionisana nego prestup jevrejskog državljanina. U pitanju su nijanse. Izrael nije anđeo, ali nije ni sotona. Izraelska vlada je

klasična vlada pohlepnih političara, među kojima nema državnika.

ŠTA TO ZNAČI?

Postoje političari i postoje državnici. Ovi prvi su kao smetljari, pružaju usluge i dobijaju za to platu. Državnici, s druge strane, imaju viziju. Ipak, oni se često zanesu i dožive sebe kao očeve nacije, i tada su prijatnija za demokratiju. Iz te perspektive ipak su bolji političari.

DA LI JE ODNOS ZAPADA PREMA PALESTINCIMA LICEMERJE?

Prvo, izborom Donalda Trampa za predsjednika Sjedinjenih Američkih Država Zapad više ne postoji. I ranije su na Zapadu postojali različiti interesi, ali danas Njemačku možemo izjednačiti sa Evropom. Njemačka neće redefinisati svoje stavove zbog Trampa, Tramp neće redefinisati svoje stavove zbog Evrope. Zapad odsad peva u dva glasa na 80 odsto tema.

A ŠTA JE PREOSTALIH 20 Odsto TEMA?

Da NATO ipak treba da opstane, jer za Ameriku savez sa Rusijom nije alternativa savezu sa Evropom, a svijet treba držati pod kontrolom da se, ne daj Bože, ne razvije kao mi.

Ali da se vratim na pitanje. Propalestinski stav je moda. Postoje tragedije koje se nose, kao detalji, i tragedije koje se ne nose. Nikog ne zanimaju jadni Kurdi u Turskoj. Između jevrejske države i arapskog sveta se desila razmena stanovništva. Zapadne manekene humanizma, međutim, zanima samo jedna polovina te priče – zanimaju ih samo

Arapi koji su proterani iz Izraela, ali ne i Jevreji koji su proterani iz arapskih zemalja.

Većina ljudi pliva niz struju, a ne protiv struje. Kada je Tito umro, izašli su na ulicu milioni ljudi i plakali, što kasnije nije smetalo mnogima od njih da govore da je Tito bio poljski Jevrej, Čerčilov vanbračni sin i slično. Svako vrijeme ima svoju modu, ideologiju koja «se nosi». U Jugoslaviji to je bilo bratstvo i jedinstvo, ljubav prema drugu Titu, univerzalistički antinacionalistički stavovi...

A ŠTA KAD POČNETE DA SE DAVITE PLIVAJUĆI NIZ STRUJU?

Zavisi ko ste. Neki se prepuste i struja ih nosi, neki se udave, a neki pobjede rijeku. Oni rijetki koji pobjede rijeku, o njima učimo u školi. Civilizaciju prave oni koji su pobedili rijeke i promenili tok stvari.

Postoji jedna divna ideja u rabinskom Judaizmu. Ptice se dijele na košer (čiste) i nečiste. Šta, međutim, ako ptica koja pripada košer vrsti upadne u rijeku. Kako možemo da znamo da joj nisu povrijeđeni unutrašnji organi, što bi je učinilo zabranjenom za jelo? Jednostavno, ako pliva protiv struje, neozlijeđena je, ako je struja nosi, onda više nije košer. Hahami (mudraci, rabini) kod kojih sam učio prenose pouku ovog zakona na polje ljudskog djelovanja. Ko želi da bude košer, neka pliva protiv struje. To je jedan «Asterix stav», toliko tipičan za biblijski monoteizam.

Možete li dati neki primer.

Demokratija, kao i svaki sistem, religijski ili sekularni, počiva na fikciji. Svaka demokratija dolazi na vlast tako što jedna elita svrgne drugu sa vlasti u ime naroda. Ipak, za običnog čovjeka demokratija je dosta dobra, ili bar bolja od prethodnih političkih sistema. Takozvani «slobodni svijet» jeste slobodniji od drugih svijetova, jest najslabodniji, al nije slobodan.

A KOJI POLITIČKI SISTEM JE NAJBOLJI?

Ja sam anarhista-utopista, te sam možda nezgodna osoba za ovo pitanje. Po meni, svaki čovjek treba da bude država za sebe. Ne šalim se. Bar ne previše. U mom svijetu svako je svoj vlastiti predsjednik vlade, svoj vlastiti diplomatski kor, svoj vlastiti otpravnik poslova diplomatske misije (smeh). To znači punu odgovornost i punu samosvjest. To je veliki teret i zato se neće desiti u skorije vrijeme, ali kad god da bude, bilo bi lijepo.

POSTOJI LI EPIZODA IZ STAROG ZAVETA KOJA BI BILA PARALELA ZA TO ŠTO GOVORITE?

Čuvena je biblijska epizoda Izraelovog izlaska iz Egipta: Jevreji lutaju četrdeset godina kroz pustinju, hrana pada sa neba, na sredini naroda je šator sastanka. U šatoru sastanka stanuje Bog. Očekivali bismo da Biblija teži vraćanju tog svetog vremenu kada je Bog potpuno vladao ljudima. Ali takvo «idealno» društvo dovodi do automatizovanja čovjeka. Ništa ne radiš, sve ti pada s neba, ostavljeno je vrlo malo prostora za prestupe. Pa ipak, ovih četrdeset godina u Bibliji se nazivaju «godine Božjeg gneva». Kada narod ulazi u zemlju Izrael, utopija prestaje. Tada tek oni počinju da djeluju kao ljudi, imaju izbora, pa i pravo da loše izaberu. Osvješenje čovjeka, to je cilj Biblije, i to bi trebalo da bude cilj čovječanstva. I jesmo bliži tom cilju više nego što smo ikad bili, ali još smo daleko od toga da svaki čovjek bude svoja država, kosmos za sebe.

TA EPIZODA DOVODI NAS DO MIGRANTSKE KRIZE. DA LI JE I ONA ZAPADNO LICEMERJE?

Prvo i osnovno – ako Zapad ne želi izbjeglice, možda ne bi bilo zgoreg da prestane da ih proizvodi. Znamo ko je srušio Libiju, ko je srušio Siriju, ko je srušio Irak. Zapadne elite pokušale su da izmodeliraju novog evropskog čovjeka. Oni koji sjede u kuli od slonovače u Briselu izgubili su dodir sa narodom. Mogu da povučem paralelu sa Starim zavjetom. Biblija kaže budite sveštenici svijetu, ne kaže budite kaluđeri svijetu. Postoji velika razlika između sveštenika koji služi parohiji, živi u narodu i s narodom, i kaluđera koji se povuče u Hilandar zauvijek. Biblija ne kaže budite Hilandarci. Biblija kaže budite seoski popovi. Brisel je odavno Hilandar. Oni su u kontaktu samo sa samim sobom, ili sa još ekstremnijim od sebe, i nemaju više prostor u kome bi provjerili koliko je «narod» spreman na njihova «svenoćna bdenija, poslušanja i podvige».

ZAR NIJE TAKO BOLJE, AKO STE REKLI DA VEĆINA VOLI DA PLIVA NIZ STRUJU?

Naravno. Nikome nije smijetalo, dok nisu došle izbjeglice. Ovog puta struja je bila prejaka i ljudi su se prepali gde će ta struja da ih odnese.

I ONDA SU OKRENULI NIZ STRUJU POPULISTIČKE DESNICE?

Stvar je u tome što se ne glasa «za», nego «protiv». Od glasača Donalda Trampa možda je samo 30 odsto njih glasalo «za» Trampa, ostali su glasali «protiv» Hilari Klinton. Imam prijatelje Jevreje iz Amerike koji su mi rekli: «Između Hilari i Musolinija, glasao bih za Musolinija.» Na Balkanu takođe ljudi najčešće biraju «protiv», a ne «za», a onda sa tim novim «protiv» plivaju dok mogu.

KAKO SE NEGUJE SEĆANJE NA HOLOKAUST U IZRAELU?

Veliko pitanje jevrejske teologije u drugoj polovini 20. vijeka i u 21. vijeku jeste gdje je Bog bio u Aušvicu ili Jasenovcu. Niko se neće usuditi da na to pitanje pruži bilo kakav pozitivistički odgovor, jer su ljudi koji su doživeli Aušvic, a i njihova djeca, još uvek živi. Ali način na koji se njeguje kultura sećanja na Holokaust u Izraelu je odgovor na to pitanje na nivou nesvjesnog i neverbalnog.

Izrael se ne sjeća Holokausta na Svetog Savu 27. januara kada su Rusi oslobodili Aušvic ili kada su Amerikanci, prema američkom viđenju stvari, oslobodili Aušvic. Izrael se sjeća Holokausta na dan koji se zove «dan sjećanja na Holokaust i junaštvo», što je, složićete se, vrlo indikativno. Na datum ustanka u Varšavskom getu koji pada u proljeće, a jevrejski prolječni praznici predstavljaju vaskrsenje i buđenje prirode. Gle čuda,

praznici se nižu ovim redom: Purim, mesec dana posle Purima ide Pesah, šest dana posle Pesaha ide Dan Holokausta i herojstva, sedam dana potom Dan poginulih vojnika, odmah iza koga slijedi Dan nezavisnosti države Izrael. Dakle, od Purima do Dana nezavisnosti imate period koji je konstruisan kao simbioza prvog i potonjeg Nacionalnog Vaskrsenja. Drugim riječima, Holokaustu je retroaktivno dat smisao time što je u jevrejskom kalendaru uvršćen u niz praznika koji obeležavaju nacionalno obnavljanje.

POSTOJI LI KULTURA SEĆANJA NA HOLOKAUST NA BALKANU?

Napisao sam čitavu knjigu o tome. U socijalistička vremena opšti diskurs je Jevreje pretvarao u apsolutne žrtve; a Nijemce, ustaše i nedicevce predstavljao kao otjelovljenje suštog zla. Tada se paralelno jugoslovensko-jevrejsko sjećanje bavilo, što svjesno, što nesvjesno, individualizacijom sjećanja, anegdota i humorom, poput onog u «Partizanskoj agadi» Šaloma Šanija Altarca (koja je postala integralni dio ondašnjih zajedničkih proslava Pesaha u Jevrejskoj opštini Sarajevo), htjelo se žrtvama vratiti stvarni (umjesto arhetipski) karakter. Nakon rušenja Jugoslavije i povratka profašističkih i fašističkih snaga na kormilo mnogih situacija. Treba ponovo dokazivati da se stradanje uopšte i desilo.

A POSTOJI LI KULTURA SEĆANJA NA STRADANJA DEVEDESETIH?

Postoje kulture sjećanja. U množini. Da je bilo partizana centripetalista, i da su pobjedili centrifugaliste, imali bismo jednu kulturu sjećanja. Istoriju bi pisali pobjednici. Ovako, imamo paralelne kulture sjećanja, koje su razvili svi naši gubitnici, prvenstveno kao sredstvo nastavka specijalnog rata protiv drugih naših gubitnika. Preljepa kombinacija autoviktimizacije i autizma. Ne dao Bog nikome.

BOLUJU LI IZRAELCI OD VELIČANJA ISTORIJE?

Svakako.

A BOLUJU LI OD NJE BALKANSKI NARODI?

I ovde postoji kod ljudi svijest o istorijskim misijama njihovih naroda, vjera u izabranost i u smisao žrtve. Meni je to jako blisko i zato što sam odavde, i zato što sam to što jesam i zato što sam tamo gde jesam. Na tu temu i Izrael i balkanski narodi vrlo su slični.

Ima jedna lijepa molitva svetog Franje Asiškog koja kaže: «Bože, daj mi snage da izmjenim ono što mogu, daj mi strpljenja da prihvatim ono što ne mogu da izmjenim, i daj mi mudrosti da znam razliku između to dvoje.» Vrlo često ljudi, kad govore o balkanskim narodima, čine to sa nekim sarkastičnim prizvukom kako je grozno to kakvi smo, a još je gore što ne možemo da se izmjenimo. Ja uopšte nisam deo tog narativa. Mislim da smo mi sasvim u redu, ali da bismo bili i bolji – kad bismo samo naučili da uložimo svu snagu u menjanje stvari koje možemo da mjenjamo. Kod nas je često problem u tome što ulažemo silnu energiju u to da mjenjamo stvari koje ne možemo, a ne ulažemo nimalo snage da promenimo stvari koje možemo.

A ŠTA MOŽEMO DA PROMENIMO?

Prvo moramo da shvatimo da je neumjesno da pripadnici jednih naroda optužuju pripadnike drugih naroda da su izmišljotina – jer sve su nacije fikcija. Srbi kažu: «Ne postoje Bošnjaci, Bošnjaci su Srbi koji su prešli u islam», a Bošnjaci kažu: «Ne postoje Srbi, u Bosni žive samo Bosanci, a ovo su bosanski pravoslavci koje je neko ubijedio da su Srbi.» I sad imamo jednu divnu situaciju u kojoj jedni narodi drugim narodima kažu «vi niste vi – vi ste mi». Ljudi na ovim prostorima – Srbi, Hrvati, Bošnjaci, Makedonci, Crnogorci – moraju da shvate da smo genetski jedan te isti narod.

Mislim da kada prestanemo da negiramo drugim ljudima nacionalnosti, i kada prestanemo da se informišemo o religiji kao o nečemu što može da nam objasni zbog čega ubijamo komšije koje ionako ubijamo, i koje ubijaju nas, ruže će nam procvjetati.

Sarajevska Hagada putuje...

Nemojte se prepasti, Hagada nigdje ne putuje i ne izlazi iz Zemaljskog muzeja, ali izložba o njoj obilazi svijet. Posljednja izložba je održana u reprezentativnoj gradskoj galeriji Kresija u Ljubljani od 1. do 15 marta ove godine u organizaciji izdavačke kuće RABIC iz Sarajeva i Uprave grada Ljubljane.

Neposredno prije otvaranja izložbe, u Jevrejskom kulturnom centru u Ljubljani, Jakob Finci je održao zapaženo predavanje o istoriji Sarajevske hagade, njenom putovanju od Španije do Sarajeva, te o tome kako je preživjela sve ratove i događaje koji su protutnjali kroz Sarajevo u tom periodu.

Izložba je jako dobro primljena i ocijenjena, te su uslijedili pozivi za naredna izlaganja u Štohholmu, Briselu,

Zajedno sa Hagadom širi se i priča o Sarajevu, Jevrejskoj zajednici i svemu što se dešava u našem gradu, a kako se radi o priči koja je itetkako pozitivna, šta drugo reći nego – Sretan ti put knjigo.

Fredrag Finci Onaj

*Kojeg su čekali
ne dođe.*

*Nije došao
ni godinu prije ni prije ni jedne godine nije.*

*Kojeg nisu, dolazio.
Kao dobri susjed
poštar
poreznik
popisivač
policajac
zločesti susjed.*

*Onda uniformirani, bez lica.
Četiri godine kasnije drugi, u drukčijoj
uniformi, ali nasmijani.*

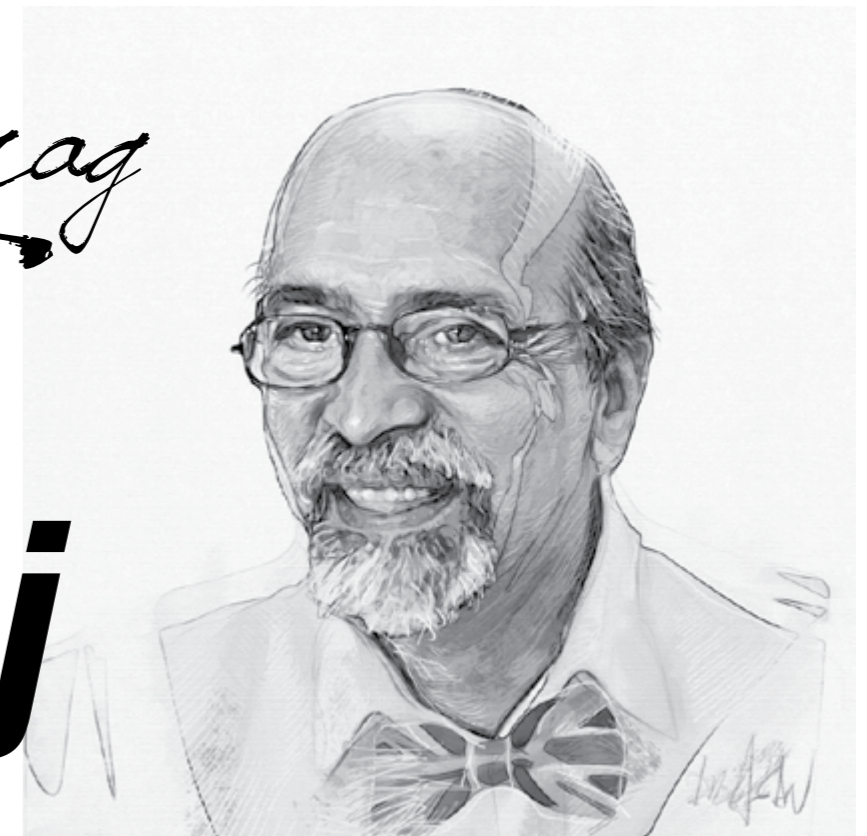
*Njih dočekaše samo oni što su bili
po šupama po šumama po gorama.*

Poslije ih se nekoliko okupilo.

*U sjećanju
Tugovanju
Nadanju*

U molitvi.

Čekaju.

*Jednom će.
Vrata mu već otvorena.*

*Čekaju.
Još ga nema.
Tama ga, sigurno, na putu zadržava.*

*A na vratima znak
srca
čežnje
strpljenja
spasenja.*

Čekaju onog

*Kojeg nema
Kojeg neće biti*

*Čekaju onog
Kojeg je nada
Kojeg je bol
Kojeg je smrt
Već oglasila
U srce nastanila.*

Njega čekaju.

SNAGOM DUHA PROTIV STEREOTIPA; Unatoč brojnim ponudama - Martinčevići ostaju u BiH

Rebeka, Isak, Joshua, David i Moše – dječica su obitelji Martinčević iz Kreševa. Nisu posebna samo njihova imena, obitelj Martinčević – jedina je židovska obitelj u Središnjoj Bosni. Prije godinu dana, upravo zbog njih, židovski vjeronauk se vratio u klupe. Nakon više od 100 godina. No, život obitelji daleko je od idealnog...

ŽIVOT U KREŠEVU ZA OBITELJ MARTINČEVIĆ – PUN JE IZAZOVA.

„Ljudi nisu navikli na drukčije. Većina uvijek marginalizira manjinu. Nameće svoje običaje, stavove, kulturu. No, ne smatramo da je to do Kreševa. To je globalni problem“, govori Frano Martinčević za Dnevnik.ba

„Postoji dualan odnos. S jedne strane tu su fenomenalni prijatelji, a s druge – antisemiti. Postoji ogromna količina

neznanja i stereotipa. Svi problemi bazirani su na nerazumijevanju i nekomunikaciji. No, zahvaljujući dobrim ljudima, s vjerske i kulturološke strane – imamo budućnost“, nastavlja.

Sa stereotipima se suočavaju i najmlađi članovi obitelji. Upravo u školi.

„Kada bih rekao da je sve idealno – bio bih neiskren. Mislim da ljudima nije jasan odabir života...“

Frano Martinčević je iz obitelji oca katolika i majke židovke. Kaže, cijeli život su mu govorili kako živjeti.

„TI SI NAŠ, NISI TI NJIHOV“...

No, svoj život je odlučio živjeti po židovskoj vjeri. „Na svaki negativan stav reagiram pozitivno. Nastojimo s vjerskog aspekta postupiti ispravno.

Imati otvoreno srce“.

Frano smatra kako je religija tek tradicija, no duhovna širina čovjeka je ono što mu daje bitnost. Mogućnost da vidi i prihvati drugoga, točno onakvog kakav jeste. Čak i sa njihovim negativnim stranama.

Obitelj je dobila mnogo ponuda od strane izraelskih vlasti i Ministarstva vanjskih poslova da dođe u Izrael.

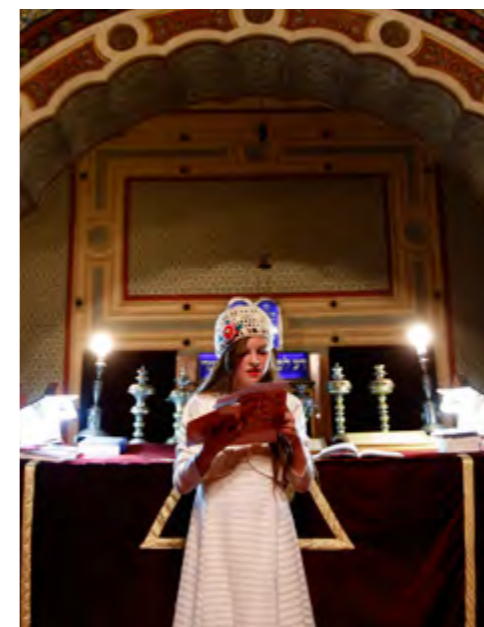
„Ne mislimo otići. Tu je naš dom. No, nekada u budućnosti - nije isključeno. Imamo duhovnu potrebu biti u zemlji koja je naša. No, ako ću sumirati – lijepo je. Život je lijep“.

O tom kako ga je židovstvo promijenilo, Frano priča s osmijehom na licu.

„Mene je židovstvo jako promijenilo. Naučilo me da ne mrzim, da slušam. Da pokušam osjetiti čovjeka. Ime mi više nije bitno, niti simboli. To je nešto čime se identificiramo, a ne ono što nosimo u sebi. Kad istinski osjetite čovjeka, sve ono što je izvana jeste lijepo, ali nije suštinski bitno“, zaključuje.

Martinčevići su drukčiji. Posebni. U malenom Kreševu. No, za njih – život je lijep. Biti drukčiji uvijek je izazov, a ova obitelj ga, itekako, savladava.

DNEVNIK.BA

POBUNA U PISAĆEM STROJU II. dio

Piše: **Rea Rajs Živković**

/ nastavak iz prošloga broja /

ANA RAJS - RADOŠEVIĆ

Evo čega se seća Ana Rajs - Radošević po dolasku u Sarajevo. Prvi sa kojima se susrela Ana Rajs - Radošević su članovi „Colegium Artisticuma” i posle prvih susreta sa Oskarom Danonom, koga je upoznala još u Pragu, otpočela je saradnju na prvoj predstavi.

Ana Rajs - Radošević došla je u Sarajevo 1938. godine. Rođena u Češkim Buđovicama, završila je muzičku i dramsku školu u Pragu gde je, kao vrlo mlada, nastupala u pozorištu kao operetska subreta.

U Pragu se upoznala sa modernim tendencijama u oblasti moderne igre i sa radom sintetičkog pozorišta.

Ono što je Oskar Danon očekivao od saradnje na predstavama, bilo joj je i blisko i dobro poznato.

Upravo je otvorila Studio za moderni balet, te je svoje učenike uključila u predstave.

„Sećam se dobro da je moja prva saradnja bila u predstavi narodne poezije. Danon mi je tada čitao pesme „Smrt majke Jugovića”, „Oranje Kraljevića Marka” i druge. Ova poezija bila je za mene jedna velika nepoznanica, lako sam govorila srpsko-hrvatskim jezikom, pošto sam došla iz Zagreba, srpska narodna poezija bila mi je totalno nepoznata, tako da mi je često Oskar morao i neke reči objašnjavati. Kada mi se učinilo da sam sve shvatila, prionula sam na posao sa velikim entuzijazmom - prvi posao te vrste u mom životu.

Scenski deo predstave narodne poezije bio je tako rešen da smo Ubavka Milanković i ja igrale iza jednog tankog platna, a videle su se samo naše ogromne senke. Ubavka je igrala sedam mladih žena - Jugovića na taj način da je u prolazima, u pokretu, uvek dočarala drugi karakter ličnosti - dok sam ja klečala na jednom praktikablu i izražavala bol majke Jugovića. Kraljevića Marka sam takođe igrala ja, što bi se moglo shvatiti i šaljivo da se nije radilo o velikim senkama, gdje je veličina i snaga igrača možda i manje važna - pokreti

su morali biti prilagođeni pesmi, izražajni, snažni i široki.”

„Druge godine pripremili smo scensko izvođenje knjige češkog autora Nore Frida, koja u originalu nosi naslov „Pust’ te basu do raožhlasu”, odnosno u prevodu na naš jezik „Pustite kontrabas da svira na radiju”. To je bila serija priča za decu a svaka je imala neku poruku”.

Slobodanka Grbić - Softić piše:

“Vreme kada se među mladim intelektualcima i umetnicima Sarajeva, okupljenih oko Sarajevske filharmonije i dirigenta Oskara Danona, formira sekcija koja će kasnije prerasti u “Collegium Artisticum”, označeno je i pojavom jednog novog umetnika u ovoj sredini. Bila je to balerina Ana Rajs, glumica i subreta iz Praga. U Sarajevo je doselila iz Zagreba (od 1936. godine pohađala je školu Roda Riflera, pa školu modernog baleta Ane Maletić). U našu sredinu stigla je početkom jeseni 1939. godine i otvorila školu modernog baleta.

“...Bilo je to doba kada i u Sarajevu kao i u drugim većim gradovima Bosne i Hercegovine vlada veliko interesovanje za igru, ples, ritmiku, gimnastiku”.

Ana Rajs okuplja grupu mladih devojaka i devojčica u svom Studiju, drži časove stepa, gimnastike, baleta i gotovo neposredno po svom dolaska uključuje se u aktivnosti grupe Oskara Danona. Bilo je tu najviše praških studenata ponesenih avangardnim stremljenjima u umetnosti, u savremenom praškom pozorištu i muzičkim i režijskim eksperimentima Emila Františka Burijana, glumca, reditelja i dramaturga praškog Divadla.

Povezani istom idejom, oduševljeni novim mogućnostima pozorišne scene, članovi ove avangardne grupe za svoj prvi nastup pripremaju “Veće muzike, pokreta i narodne poezije”. Na tekstove naših narodnih pesama uz pomoć muzike, muzičke montaže, režije, scenografije, koreografije pokreta i svetla, stvorena je jedna neobična predstava. Muzičar Oskar Danon, inženjer - arhitekta Jahiel Finci, slikar Vojin Dimitrijević, književnik Jovan Kršić i balerina Ana Rajs - nosioci predstave učestvovali su i u stvaranju male brošurice, “Program večeri muzike, pokreta i narodne poezije” u kojoj su nastojali da publici približe sintetički teatar, da objasne svoje porive, smisao ovakvog teatra, kao i da upoznaju publiku sa novim stremljenjima u evropskoj umetnosti.

U prilogu Ane Rajs koji je naslovila „O plesu u sintetičkom pozorištu i o plesu uopšte” dato je tumačenje smisla modernog baleta i njegovo mesto u sintetičkom teatru gde “ples kao samostalna umetnost ima tek drugorazredni značaj, dok ilustracija pokretom, kao deo celine prvorazredan. (...) Pokretom čovek daje niz snimaka svog unutrašnjeg osećanja. Pokret je izraz unutrašnjih emocija i kao takav nije mehanički, iako možda izgleda neprirodan i neobičan. On treba da bude refleks duševne sadržine”.

Povezujući se sa ovom avangardnom družinom, uključujući i svoje najtalentovanije učenice kao aktere u sintetičkom pozorištu (Ubavka Milanković, Trudi Ajzerle, sestre Mišević - Zagorka i Seka, Emina Omanović, Pepa Kovač - Pašćan, Rea Rajs, Bija Danon i druge), Ana Rajs je osmislila rad svog Studija modernog baleta i već kod prvog nastupa pokazala mogućnosti koje moderni baletski pokret pruža u novom teatarskom izrazu.

Nastavljajući svoj rad u okviru družine koja je već nakon svoje prve priredbe izašla iz anonimnosti i delovala dalje kao “Collegium Artisticum”, Ana Rajs je učestvovala i u stvaranju izuzetno zanimljive predstave prema zbirci pripovedaka češkog autora Nora Frida “Zašto plače Ema?”. Inszenacija ove knjige rađena je takođe u stilu sintetičkog teatra, a tri pripovetke su postavljene kao male baletne igre uz pratnju hora, orkestra i recitatora. Pripovetku “Pobuna u pisaćem stroju” prema kojoj je i cela predstava nosila naziv “Zašto plače Ema?” Ana Rajs je koreografski postavila kao step igru u kojoj je glavnu ulogu, Emu (slovo E koje smatra da može da opstane samo i prkosi ostalim slovima) odigrala Bija Danon i izazvala oduševljenje publike svojim izvanrednim stepovanjem i igrom.

NORBET (NORA) FRID

Zbirka od pet pripovedaka “Pustite kontrabas u radio”, češkog pisca Norberta (Nore) Frida (1913. - 1986.) prevedena je i štampana u Sarajevu 1939. godine. Prevodioci su bili Jovan Kršić i Emerik Blum. Knjigu je izdao 1941. godine “Collegium Artisticum”.

Knjiga pripovedaka poslužila je za pet kratkih baleta i scenskih minijatura a pod naslovom druge po redu priče - “Zašto plače Ema?”.

Izbor knjige Norberta Frida nije slučajan. Sa delom češkog pisca upoznali su se autori predstave u Pragu, za vreme studija, a na izbor je uticala i činjenica da su Nora Frid i Ana Rajs bili prijatelji iz detinjstva.

Predstava je zabranjena posle prvog i jedinog izvođenja, a knjiga povučena odmah po izlasku iz štampe. Predstava se odigrala pred punom dvoranom, a knjiga je rasturena pre odluke o povlačenju.

Norbert Frid se rodio u jevrejskoj porodici u Češkim Buđovicama, gde je završio srednju školu. U Pragu je diplomirao na Pravnom fakultetu, a doktorirao, posle rata, 1948. godine na Filozofskom fakultetu.

Jaromir Linda, profesor na katedri za češki jezik i književnost na Filološkom

fakultetu u Beogradu, pisao je Norbertu Fridu i proučavao njegov književni opus.

Profesor Linda piše: Frid je bio prozaik sa smislom za dokument, političke nauke i sudbine običnih ljudi, posebno intelektualaca, sa naglaskom na moralnu i kulturnu odgovornost”. Linda se osvrće na njegovu političku i umetničku delatnost i kaže: “On je bio član pokreta studentske levice, saradivao je sa pozorištem E. F. Burijana “D34”, sa radiom i sa komunističkom štampom. U periodu od 1936. - 1938. bio je zaposlen u praškoj filijali filmske kompanije „Metro Goldvin Majer”, kao tekstopisac, urednik i dramaturg, a od oktobra 1938. u sličnom preduzeću „RKO - radiofilm” kao dramaturg i šef propagande”.

Osvrće se na raznovrsnost žanrova i navodi najvažnija dela i kaže: „Fridovo stvaralaštvo se oblikovalo postupno, obeleženo širokim interesovanjima i životnim događajima. Književno je debitovao poezijom o Pragu pisanom na nemačkom, koju je pisao sve do 40 - ih godina, potom je pisao liriku i stihove za decu na češkom (u vreme posle rata Brat Jan i Konj na cvetiće). U to doba se okušao u žanru priče (Na radiju basovi nek biju), ali i u romanima koji su bili istorijska slika i egzistencijalna analiza perioda i životnih iskustava ljudi na pragu rata (Čudna pesma, Don Žuan ide u pozorište). Odmah posle rata u Fridovom delu je preovladala žanrovska raznolikost. U putopisnim reportažama (Meksiko u Americi, Nasmejana Gvatemala), u avanturističkim romanima (Prašuma, Carica), u komičnoj persiflaži (Noć preokreta) i u naučnoj publikaciji Meksička grafika crpeo je najviše iz boravka na američkom kontinentu. Trudio se uvek da se pridržava ideoloških zahteva tog vremena (Bunar lešinara, Mač arhandela) i normama konstruktivne književnosti (beletrizovana reportaža Rudar Galvas). Kasnije je takođe pisao psihološku prozu, koja je vezana uz cikluse o moralnim konfliktima malog čoveka (Tri male žene, Tri beznačajna muškarca). Najbliža stvaralačka oblast mu je

postala autobiografski motivisana proza o sudbini čeških Jevreja. Iskustva iz koncentracionog logora oslikao je u romanu Kutija živih”.

Za vreme rata je bio interniran u Terezinu a posle transportiran u Aušvic, gde su mu stradali žena, otac i brat.

Posle rata je bio diplomata u SAD-u i Meksiku. Mnogo je putovao, te je objavio putopisne knjige. Objavio je ukupno trideset knjiga.

Pred kraj života bavio se pisanjem autobiografskih romana gde piše o sudbini čeških Jevreja i o iskustvima iz koncentracionih logora (“Kutija živih”). Ostala je nezavršena hronika u kojoj se bavio težnjama tri generacije jedne jevrejske porodice da se uklopi u sredinu u kojoj prolazi kroz strahote rata i posleratna komplikovana politička previranja.

Zbirka priča “Pustite kontrabas na radio” iz 1937. godine nije završila samo kao podloga za predstavu u Sarajevu. Priče su nastavile svoj život i posle rata. Snimljen je crtani film 1971. godine prema priči „Zašto ptice sede na telegrafskim žicama“ a film „Čudesna lopta“ snimljen je prema priči „O lopti koja ide samo u neprijateljski gol“ 1948. godine”.

Emil Burijan i njegovo pozorište „D34“ direktno je uticalo na koncepciju takozvanog sintetičkog pozorišta koju su preuzeli tvorci sintetičkog pozorišta ‘Collegium Artisticum’.

Profesor Jaromir Linda, govoreći o veoma bogatom umetničkom angažovanju ističe: „Glavni doprinos Burijanovih ekstenzivnih i brojnih disciplina koje su uticale na njegovo delo, leži u njegovom pozorišnom radu iz godina 1933. - 1941., u kojem je realizovao ideološko - estetski avangardni program i spojio trenutne društvene, levičarske sadržaje sa scenskim pesničkim izrazom. Načelo lirske subjektivizacije pozorišnog iskaza, sintetičkih proizvodnih koncepata i semantičkih odnosa između njegove revizije komponenti predstavlja veliki doprinos razvoju češkog pozorišta. Inspirativan ostaje Burijanov

napor kolektivnom konceptu pozorišnog rada i službe, projekat pozorišta kao multikulturalnog centra.

Sintetičko pozorište koristi muziku, pokret, igru, horsku recitaciju, govor, projekciju kao jedinstven skup povezanih elemenata da dočara celoviti utisak i potpuni doživljaj.”

Imala sam osam godina kada sam, kao učenica Baletskog studija Ane Rajs, igrala dve uloge u predstavi „Zašto plače Ema?”. Glavnu ulogu male Eme igrala je i stepovala Blanka Danon. Ona je bila prava senzacija. Imala je vanredni talenat za scenu, a najviše uspeha je imala u sjajnom stepovanju. Tako je brzo stepovala pa su je upoređivali sa popularnim profesionalnim igračima koji su tada viđeni samo na filmu. Igrala je hirovitu i tvrdoglavu devojčicu, koja je odbijala da se igra sa ostalom decom. Imala je dve kike, koje su se žicom držale u horizontalnom položaju. Ema je bila slovo „E“ u pisačkoj mašini. Druga slova su bila poslušna i pisala su pisma deci. Jedino slovo „E“ nije htelo da piše. Došlo je do pobune među slovima - prvo su molili Emu da nastavi da kuca, a onda su se ozbiljno naljutili.

Pisaća mašina i ostala slova su nastavila da kucaju, a umesto slova „E“ stavili su crticu. Deca su mogla da pročitaju pisma, ali kada je Ema počela da kuca svoje pismo - izlazilo je samo slovo „E“ - a to deca nisu mogla da razumeju. Najzad, Ema je shvatila da ne može sama, odljutila se i pomirila sa ostalim slovima. Nastavila je da piše.

Slova su sedela na velikim tipkama, kao velikim bubnjevima. Svako slovo je imalo na kostimu od vrata do struka slovo. Ja sam bila Sima - slovo „S“.

Poruka priče je bila: samo ako svi radimo zajedno, možemo postići uspeh. Dugo smo pamtili stihove o slozi. Hor je izgovarao tekst, stepovali smo, a na tilu, koji je bio postavljen na ram pozornice projektovana je fotografija pisaće mašine.

Probe smo imali u Baletskom studiju - Danon je sedao za klavir a Ana je pokazivala korake i pokrete - i na licu mesta, uz muziku, sklapala scene i postavljala baletske korake.

Slabije se sećam proba druge priče - „Pustite kontrabas na radio“. Mnogo bolje se sećam same predstave u kojoj sam igrala flautu. Pošto nisu dozvolili kontrabasu da svira na radiju, on se, tužan i očajan, uputio u šumu i tamo zaspao. Probudio ga je cvrkut ptice - ne, to nije bila ptica - to je bila flauta, koja „svojim zviždukom izražava radost ptičijeg pevanja“. Tu sam se pojavila u kostimu boje metala, a od grla do struka stajala su dugmeta - to su bile tipke. Svojom akrobacijom i veselom igrom, razveselila sam kontrabas. Pošli smo kroz šumu i naišli na violinu, saksofon, trubu, trombon, harfu, bubanj. Sada smo već imali ceo orkestar i mogli „da izrazimo sve na svetu“.

Vesela družina odluči da ode na radio. Dirigent je uzeo svoj „čarobni štapić“ i svi instrumenti su shvatili šta svaki od njih treba da radi. Svi su bili srećni i dirigent i instrumenti - jer od tada pa do danas oni sviraju zajedno.

Ostale priče nisam zapamtila, a posle nastupa u prve dve, - odveli su me kući. Ostali deo predstave bio je samo za odrasle, tako da su decu ubedili da odu kućama.

Knjiga „Zašto plače Ema?“ se u momentu zabrane našla u našoj kući. Moji roditelji nisu bili kompromitovani i dve kutije knjiga sa crvenim koricama i lepo ilustrovanih, sakriveno je u našoj ostavi. Tajno su uzimane i podeljene, uglavnom, učenicima srednje škole.

Do mene je, posle rata, stigao jedan primerak knjige koji sam poslala u Sarajevo u muzej. Za uzvrat sam dobila fotokopiju, koju i danas ljubomorno čuvam.

Priča „Zašto sede ptice na telefonskim žicama“ se otvoreno zalagala za obustavu neprijateljstva i za mir - možda je i zbog toga izazvala najveći otpor vlasti - i dovela do zabrane, a i do traganja za učesnicima predstave.

Ličnosti u priči su ptice. One posmatraju život na zemlji i komentarišu antagonizam, neslaganje, nesuglasice i sporove koje vode ljudi, - za razliku od ptica, - koje su slobodne i preleću iz jednog dela sveta na drugi, - „i ne brinu se za putne isprave“-... - „Dobro se razumeju i ne trebaju im ratovi“. One savetuju ljudima da ih uzmu za primer i da budu „tako slobodni i dobri kao što su one“... Ptice su razočarane i tužne zbog vesti da se čovek „uopšte nije popravio i da je još uvek za“. Verovale su da će telegraf, kao novina, omogućiti ljudima da šalju svoje misli daleko.

„Misli će leteti po žici preko granica i mora, bez prepreka. Ljudi će biti jedni drugima bliži i bolje će se

razumeti. Neće više biti ratova, na zemlji će se nastaniti sreća i ljudi neće prkositi jedni drugima“. Ptice su se radovala telegrafu, ali, - optimizmu je došao kraj! Pice su konstatovala da se ljudi još uvek nisu popravili.

Naučili su i Morzeovu azbuku da mogu da kontrolišu ponašanje ljudi. Ono što su čuli rastužilo ih je. “POTREBNO NAM JE VIŠE ORUŽJA!“, „U ENGLLESKOJ JE PRONAĐEN NOVI MITRALJEZ SA 500 METAKA U MINUTU“, „NEMAČKA GRADI NOVE PODMORNICE!“

Ipak, ptice su gajile nadu da će na zemlji zavladati mir i sreća. Zbog toga su odlučile da se svake godine vraćaju u naše krajeve i sede na telegrafskim žicama i čekaju dobre vesti!

Iako je u posleratnom periodu bilo dobre volje i želje da se “Collegium Artisticum” ne zaboravi - u Sarajevu je ostalo još mnogo neispričanih priča.

Članovi ‘Collegium Artisticuma’ sa zanosom ali i sa ponosom sećali su se zanimljivih dešavanja, zгода, nezgoda i problema.

Na okupu je bila ekipa mladih i talentovanih umetnika, ali realizacija svih zamisli nije uvek bila jednostavna.

Osim straha od progona vlasti, bili su suočeni i sa brojnim tehničkim problemima.

Emerik Blum voleo je da priča o tome kako su uspeli da obezbede projektor za predstavu. Ubedio je domara svoje gimnazije da iznesu projektor iz škole bez znanja direktora. Izneli su ga pred predstavu, instalirali, i odmah isto večer - noću - vratili.

Blum je zajedno sa Kršićem preveo knjigu „Zašto plače Ema?”. Bio je brz u rasturanju celog tiraža u čemu mu je pomogla profesorka njegove gimnazije. Blum je prvi dopao zatvora da bi brzo bio odveden u Jasenovac.

Matusja Blum, - otišla je kod komandanta sarajevske policije, da se raspita za muža i tom prilikom videla na stolu spisak učesnika tek zabranjene predstave. Jedan policajac je uzeo spisak i upitao: „Šta ćemo sa decom?“ -a komandant je mahnuo rukom i rekao: „Decu nećemo dirati“. Matusja je odmah javila svima da će biti uhapšeni i da treba da pobegnu.

Bilo je još priča, prisećanja raznih detalja.

Ana Rajs - Radošević volela je da priča o svojim učenicima koji su se svim žarom trudili da što bolje odigraju svoje uloge. Posebno je volela da govori o učenici Seki Mišević i njenoj majci, koja je bila krojačica.

Kao samohrana majka podigla je i odškolovala svoju decu radeći na šivačkoj mašini. Volela je svoju šivaću mašinu, pa joj je čak napisala i pismo, kada ju je predala muzeju ‘Collegium Artisticuma’. Na njoj je sašila kostime za sve predstave ‘Collegium Artisticuma’, a ne samo da je to radila sa zadovoljstvom, već je učestvovala i u njihovom kreiranju.

Napisala je:

„Ja se danas pozdravljam sa mojom voljenom šivačom mašinom i nadam se da će se odmoriti tamo gde je zaslužno stigla. Draga moja, ti si za svojih 60 godina, kao i ja za svojih 79 godina, odradila sve svoje. Zajedno smo radile i pevale. Tvoji zvuci bili su samo pratnja, a ja sam se radovala što ne pevam sama. Zajedno smo radile i o poslu se dogovarale do 2 sata noću. Rano sam ustajala, a ti si me prva sretala. Zvala si me sebi gde me je čekao započeti posao. Još jednom hvala za svu pomoć, pomogla si mi da ostvarim svoje skromne želje. Za vreme rata bile smo obe u ropstvu kod Švaba, razdvajale smo se i opet nalazile. Danas se nas dve starice pozdravljamo poslednji put i rastajemo. I posle ovog rastanka, kao hraniteljku moje dece, ne mogu prestati da te volim.“

To su moja sećanja na život u Sarajevu, koji je bio strašno naglo prekinut ulaskom Nemaca. Mi smo se posle mnogi našli u partizanima i radili u kulturnom planu, tako da smo nastavljali svoj rad.

Sarajevo je više puta obeležavalo godišnjicu „Collegium Artisticuma“. Izašle su dve monografije - jedna povodom 50 godina od prve predstave, a druga povodom 70. godišnjice. Na izložbi „Collegium Artisticum 1939.“ u istoimenoj galeriji gradonačelnik Sarajeva otkrio je ispred galerije spomen - ploču posvećenu grupi i njenim osnivačima Oskaru Danonu, Voji Dimitrijeviću, Jahielu Finciju i Ani Rajs.

„Pred brojnim posetiocima i zvanicama, gradonačelnik Sarajeva Behmen, istakao je da grupa ‘Collegium Artisticum’ predstavlja prvi duhovni otpor fašizmu, dok su njeni članovi bili među prvim antifašistima u Sarajevu. Nazvao ih je i velikim intelektualnim potencijalom.“ Gradonačelnik je uručio „Ključ grada Sarajeva“ Oskaru Danonu.

Danon je te 2009. godine bio još jedini živi član grupe, ali nije mogao lično da primi ovo visoko priznanje iz zdravstvenih razloga. To priznanje dodeljeno mu je kao izraz velikog poštovanja građana Sarajeva prema osvedočenom antifašisti, koji je dao značajan doprinos razvoju i očuvanja civilizacijskih vrednosti čime su potvrdili trajnu vezu sa umetnikovim rodnim gradom.

Ivana Udovičić, novinar iz Sarajeva, u svojim tekstovima ističe značaj „Collegium Artisticum“ a i podseća svaki put na činjenice za koje ne želi da budu zaboravljene:

„Po svojoj političkoj orijentisanosti jasno se da zaključiti kako su članovi grupe levo orijentisani i kako se duh komunističke partije oseti u programu delovanja, ali takođe je bitno istaći kako on nikad

nije ugrozio slobodu umetničkog izraza. U tom smislu treba čitavu grupu promatrati pre svega kao umetničku. Njihovi istupi nisu direktni ni preterano radikalni, a njihova umetnost nije zloupotrebljavana u svrhe ideološke propagande. Konačno, činjenica da je i jedna takva umerena opcija dobila zabranu rada, govori u prilog činjenici da značajnija propaganda nije ni bila moguća. Može se s toga zaključiti kako je antifašizam, u izvornom smislu te reči, osnovno političko opredeljenje grupe. Obzirom da većina članova Collegiuma dolazi u Sarajevo iz evropskih centara u kojima se već oseća nadolazeći rat, upozoravanje na te strahote može se tretirati više kao moralna obaveza, - nego agitatorski čin. U tom pogledu, naročito se ističe predstava „Zašto plače Ema?“. U sklopu četiri komada, aluzije na rat postaju sve očitije, a i sam rat neizbežan, što dovodi do zabrane Collegiuma i kraja jedne epohe. Sve ono što će se kasnije dogoditi sa članovima ove grupe, otvara neka nova poglavlja u njihovim biografijama. Collegium ostaje njihova uspomena iz mladosti. Uspomena na period kada su ideali dostižni, mogućnosti neograničene, a želja za delovanjem nezaustavljiva.“

I na kraju dodaje:

„‘Collegium Artisticum’ kao sintagma već odavno se odomaćio u kulturnoj fizionomiji grada. Ovaj pojam koji se najčešće veže uz Gradsku galeriju, nosi u sebi i određene doze urbanog, prosvetiteljskog, avangardnog, buntovnog... Razmišljajući dakle o tom, kako se najčešće zove, prvom Collegiumu, nalazimo u njemu svestremensku težnju ovog grada da odskoči od prosečnosti i učmalosti, da i Istok i Zapad u njemu prepoznaju pažnje vrednu sredinu i da uz sve to zadrži u sebi vlastitu autohtonost. Zbog svega toga, čak i nakon 70 godina Sarajevo se ne samo s radošću priseća Collegiuma, već i s ponosom ističe njegove vrednosti.“

1. IX 2014. godine

MENORA I GRAD RIM

Plakat rimske izložbe "MENORĀ: kult, povijest i mit", od 16. maja do 23. jula 2017.

Sa velikog plakata postavljenog na crkvi svetog Petra u Rimu sjaji se zlatna menorah. Objava je to velike izložbe koja traje u Rimu sve do 23. jula ove godine.

Nastala kao prvi zajednički projekat Vatikanskih muzeja i Jevrejskog muzeja u Rimu, ova izložba je jednim dijelom organizirana u krilu Karlo Veliki u Vatikanu, dok je njen drugi dio smješten u Jevrejskom muzeju, uz glavnu rimsku sinagogu. Što zbog činjenice da se po prvi put u povijesti dogodila saradnja na ovako visokom nivou između ove dvije institucije, što zbog bogatstva i značaja eksponata koji su pristigli iz najprestižnijih fondacija i muzeja svijeta, u medijima je bučno popraćena uz laskavu titulu da se radi o kulturnom događaju godine.

Pod nazivom „Menora: kult, povijest i mit“ ova izložba nastoji da posjetiocima ispriča čudesnu priču o menori, njenu povijesnu vezu sa gradom Rimom, njen utjecaj na kasniju kršćansku ikonografiju, kao i niz legendi koje su vremenom obavile ovaj sveti, tajanstveni predmet.

Menora, legendarni zlatni svijećnjak sa sedam krakova, čiji naziv potječe iz istog korijena iz kojeg potječe i riječ svjetlost, jedan je od najprepoznatljivijih i, bez sumnje, najstariji simbol jevrejskog naroda. Njegova povijest počinje prije puna tri milenijuma tekstem u Tori gdje čitamo kako je Mojsije na brdu Sinaj dobio detaljna uputstva za njenu izradu (Exodus 25: 31 – 34). „...neka bude izlivena od čistog zlata, u jednom komadu, sa tijelom i krakovima, čašicama i krunama iz jednog komada... Svijećnjak treba da ima mjesta za sedam žižaka, srednji žižak i po tri ogranka sa obje strane. Na svakom se ogranku nalazi čašica – mjesto za žižak, načinjena u obliku bademovog cvijeta...“ Drvo badema prvo je koje procvjeta u proljeće, a žišci su tako postavljeni da izgledaju kao drvo koje se rascvjetava. Žižak koji neprekidno gori ima mnoga simbolična značenja: ideal je univerzalnog prosvjetljenja i mudrosti, evokacija Božje prisutnosti u svjetlosti i vatri što podsjećaju na vatru

i svjetlost gorućeg grma sa brda Sinaj kao i na stub od vatre koji je Jevrejima služio kao putokaz u tami, kreacija koja traje sedam dana i čije centralno mjesto predstavlja Šabat...

Menora koju je načinio Mojsije bila je smještena u Tabernakulu, pokretnom svetištu kog su Jevreji nosili sa sobom kroz pustinju, ukazujući na Boga koji prati čovjeka na njegovom putu kroz prostor i vrijeme. Nakon izgradnje prvog, Solomonovog hrama u Jeruzalemu, iz pokretnog Tabernakula, trajno biva smještena u predvorje Svetišta u Hramu.

Solomonov hram uništili su Babilonci u VI stoljeću p. n.e. Nakon povratka iz babilonskog ropstva Jevreji su obnovili Hram i njegovu menoru. Prilikom obreda posvećenja obnovljenog Hrama dogodilo se čudo Hanuke (hanuka – posvećenje) koje opisuje Talmud. Svjetiljka je tada gorjela punih osam dana iako je u njoj bilo ulja za samo jedan dan. Svjetlost je trajala upravo onoliko dugo koliko je bilo potrebno da se proizvede i posveti novo maslinovo ulje koje se u svjetiljci koristilo. Otud potječe slavljenje Hanuke i korištenje hanukije – posebnog svijećnjaka sa osam bočnih krakova.

Fray Juan Ricci (1600 – 1681), Crtež Menore načinjen po biblijskim zapisima iz Knjige Izlaska (Druga Knjiga Mojsijeva)

Drugi, obnovljeni Hram, uništili su i opljačkali rimski vojnici kojima je zapovijedao vojskovođa Tit, sin rimskog cara Vespazijana. Bilo je to 70. godine, za vrijeme Prvog jevrejsko-rimskog rata. Tada je definitivno uništen jeruzalemski Hram od koga je ostao samo dio zapadnog zida, Kotel, danas poznat kao Zid plača. Sve relikvije i vrijedne predmete Tit je slijedeće godine u svom trijumfalnom povratku prenio u Rim. O tome svjedoči tzv. Titov slavluk koji i danas postoji u Rimu. Reljef na slavluku prikazuje povorku zarobljenih Jevreja kako nose sakralne predmete iz Hrama, među kojima se svojom veličinom i težinom (sudeći po naporu potrebnom za njeno nošenje), ističe menora. Smatra se da je bila visoka oko 1,5 metar i da je, salivena od zlata, težila između 35 i 40 kg. Menora je imala jednu specifičnu ulogu u Titovom trijumfalnom povratku u Rim. Načinjena od zlata, predstavljala je predmet velike vrijednosti, ali je, prije svega, predstavljala simbol pokorene Judeje, postavši tako i općeprihvaćeni simbol Jevreja u dijaspori. Povijesni izvori obavještavaju nas da je bila čuvana u tzv. Hramu mira (ime koje je dato Vespazijanovom Forumu u antičkom Rimu).

Majmonidov (1135 – 1204) crtez Menore

Nakon velike pljačke Rima od strane Vizigota i kasnije Vandala u V stoljeću sudbina Menore se polako obavlja velom tajne i misterije. Postoje mnoge rimske legende, neke od njih prepune fantazije, vezane za njenu dalju sudbinu. Neki historijski podaci govore u prilog tome da ju je kralj Vandala Gajzerih odnio u Kartagu zajedno sa drugim opljačkanim dragocjenostima. Odatle je, izgleda, prenesena u Vizantiju gdje ju je donio Justinijanov general Belizar, nakon što je osvojio Kartagu 533. godine. I ovaj put je Menora bila nošena kao plijen u trijumfalnom povratku pobjednika u Konstantinopolj, kako opisuje povjesničar Prokopije. Legenda zatim tvrdi da se otud ponovo vratila u Jeruzalem, ali ne znamo ni gdje, ni kada, ni kako. Od tada joj se gubi svaki trag. Postoji mišljenje da je njeno zlato

istopljeno nakon pljačke Jeruzalema od strane Perzijanaca 614. godine. Međutim, ovo je samo jedna od mnogobrojnih pretpostavki o njenoj sudbini koje nemaju nikakvo uporište u povijesnim izvorima.

Ova moguća cik-cak linija njenog kretanja (Rim, Kartaga, Konstantinopolj, Jeruzalem?) samo je jednim dijelom potkrijepljena historijskim izvorima. Ovakav mogući razvoj njene priče završava se neminovno zaključkom da je Menora danas ili potpuno izgubljena ili dobro sakrivena. Na ovoj posljednjoj pretpostavci (da je dobro sakrivena) zasnovan je roman Stefana Zweiga "Der begrabene Leuchter" (Zakopani svijećnjak), objavljen 1937. godine. Osim piščeve fantazije u stvaranju priče, knjiga se jednim dijelom bazira i na nekoliko historijskih dokumenata: Treća knjiga "Istorije ratova" od Prokopija iz Cezareje koji je bio savjetnik Flavija Belizara (vizantijski general iz VI stoljeća) i knjigom "Istorija grada Rima u srednjem vijeku" od Ferdinanda Gregorovijusa, njemačkog historičara srednjeg vijeka iz 19. stoljeća.

U Rimu je, međutim, sve do naših dana preživjelo nekoliko gradskih legendi o mogućoj sudbini Menore. Svaka od njih je drugačija, sa manje ili više utkane fantazije, ali se sve u jednome slažu: Menora nikada nije napustila Vječni grad. U korist neke od ovih pretpostavki svjedoče tragovi u pojedinim talmudskim tekstovima kao i knjiga putopisa "Itinerarium" koju je u 12. stoljeću napisao Benjamin iz Tutere (Španija), rabin i trgovac koji je proputovao Italiju došavši potom do Orijenta i Egipta.

Jedna od rimskih legendi tvrdi kako je Svijećnjak potonuo u vodama Tibra i kako se tu još uvijek nalazi. Ova je priča nastala još u V stoljeću, u vrijeme već pomenute velike pljačke Rima od strane Vandala, i kao uporište ima činjenicu da su osvajači zaista prenosili plijen vodama rijeke Tibar sve do mora, gdje se dragocjeni teret prebacivao na brodove i odvozio u Kartagu.

Jedna druga legenda pak tvrdi da je sakriven ispod Laterana, papske palače uz baziliku San Giovanni in Laterano, gdje je od Konstantinovog doba pa sve do 14. stoljeća bilo sjedište rimskih papa, prije nego što će to kasnije postati Vatikan.

Iako bez ikakve validne historijske osnove, ove rimske priče žive u gradu već dugi niz stoljeća, čak su poslužile i za ozbiljna arheološka istraživanja u koritu rijeke Tibar krajem 19. stoljeća.

Izložba "Menora, kult, povijest i mit" prati priču o Menori sa preko 130 vrijednih izložaka, arheoloških nalaza i umjetničkih remek djela (slike, skulpture, reljefi, nadgrobni spomenici sa rimskih jevrejskih katakombi, dekorirano staklo i novac iz rimskog antičkog perioda,

Epitaf na nadgrobnoj ploči Salutija, iz rimskih jevrejskih katakombi

nakit, oprema sinagoga...).

Međutim, u vrijeme karolinškog perioda (od IX stoljeća), Menora je našla svoje mjesto i u kršćanskoj ikonografiji, ostvarujući jedan paralelni pravac u sakralnoj umjetnosti kršćanske Evrope koji izložba također prati i ilustruje (Biblija Sv. Pavla iz karolinškog perioda, mnogobrojni kršćanski kandelabri iz XIV i XV stoljeća, rimsko barokno srebro...).

Kamen iz Magdale pronađen 2009. godine na obalama jezera Tiberijade

Kamen iz Magdale

Za potrebe rimske izložbe po prvi put je iz Izraela izašao i tzv. Kamen iz Magdale, relativno recentno arheološko otkriće (iz 2009. godine) koje je donijelo nova saznanja na području cjelokupne biblijske arheologije. U području oko jezera Tiberijade¹ otkriveno je čitavo naselje (danas poznato pod nazivom Izraelski Pompeji zbog izuzetno dobre očuvanosti nalaza), sa jednom od najstarijih sinagoga koja datira iz vremena prije uništenja Drugog jeruzalemskog hrama. Unutar sinagoge pronađen je kamen koji, po riječima stručnjaka, simbolički predstavlja građevinu Hrama. Smatra se da je služio kako bi se na njega polagala Tora prilikom čitanja i komentiranja teksta.

Dugo je vladalo mišljenje da u periodu prije uništenja Hrama iz 70. godine sinagoge nisu predstavljale sveta mjesta nego su služile isključivo za okupljanje i studij u pojedinim jevrejskim zajednicama. Smatralo se da se aktualni koncept sinagoge kao mjesta određenog za molitvu i religiozni ritual razvio tek kasnije sa pojavom dijaspore. Ali Kamen iz Magdale se nalazio upravo unutar veoma stare sinagoge, tako da stručnjaci smatraju da je tu pozicioniran kako bi samom mjestu dao izvjesnu sakralnost, načinivši od njega neku vrstu "malog Hrama" i to u vrijeme dok je jeruzalemski Hram još uvijek postojao.

Kakva je bila uloga ovog kamena? I kakvo je značenje menore isklesane na jednoj njegovoj strani? Ovo su pitanja na koja stručnjaci još uvijek nisu našli odgovor.

Ova sinagoga ostala je netaknuta još od I stoljeća, a nalazila se u sklopu gradića iz kog se pretpostavlja da je potjecala Maria Magdalena. Mjesto je imalo i centralni trg (trgovište) oko kog su se unaokolo nizala ribarska naselja.

Profesor Elchanan Reiner sa Sveučilišta u Tel Avivu pretpostavlja da je kamen najvjerovatnije služio da označi mjesto na kom se vjerovalo da postoji duh Božji ili Božije prisustvo i da: "Kamen iz Magdale daje jedan novi značaj javnoj građevini".

Menora isklesana na jednoj njegovoj strani predstavlja neuobičajen elemenat za to vrijeme jer je jedino u jeruzalemskom hramu bila prisutna Menora. Kakva je bila njena uloga u ovoj drevnoj sinagogi ostaje da se vidi. Na ova pitanja danas nisu pronađeni definitivni odgovori, ali je sasvim sigurno da je Kamen iz Magdale zanimljiv argument koji će provocirati još mnoga razmišljnja i istraživanja.

Jelica Rašeta, maj 2017.

¹ Tiberijadsko jezero je jedan od naziva za jezero Kineret ili Galilejsko jezero ili Galilejsko more, ili Genezertsko jezero

POSljednji DANI NAJSTARIJE KNJIZARE NA SVIJETU

Stvar je prokletno tužna i bizarna, kako je moguće da se gasi knjižara koja je dobila knjigu o sebi!?

Piše: **Božidar Vukičević / CROPIX**

Ima, doduše, na svijetu formalno i starijih knjižara, ali nema nijedne koja od prvoga dana postojanja – a taj je dan u slučaju knjižare Morpurgo bio u srpnju 1860. godine – nikad nije mijenjala lokaciju. Jednom na Narodnom trgu, uvijek na Narodnom trgu, popularnoj Pjaci

Stojim na Narodnom trgu, pred knjižarom Morpurgo, točno u podne. Iako je tek početak lipnja, vrućina ubija. Što bi rekao **Tin Ujević**: “Mozak van da skoči.” Iza mojih leđa cvrkuću turisti iz Južne Koreje i ostalih Australija, nesvjesni tragedije grada u koji su došli, tragedije koja se u realnom vremenu odigrava upravo u tih nekoliko kvadrata knjižare u koju ne mogu ući, jer je zaključana i jer na vratima, velikim štampanim slovima, piše “Inventura”.

Ta riječ je potpuno lažna i predstavlja eufemizam koji rijetku preostalu pismenu čeljad Splita nastoji zaštititi od stvarnih

razmjera tragedije. Unutra se, naime, ne događa nikakva inventura – unutra umire jedan grad koji se odrekao svojih knjižara, pa tako i ove, jedinstvene i neponovljive, najstarije ne samo u Splitu nego i na čitavom svijetu, ako su točne nepotvrđene glasine da i izvan Splita postoji nekakav svijet.

Ima, doduše, na svijetu formalno i starijih knjižara, ali nema nijedne koja od prvoga dana postojanja – a taj dan je u slučaju knjižare

Morpurgo bio u srpnju 1860. – nikad nije mijenjala lokaciju. Jednom na Narodnom trgu, uvijek na Narodnom trgu, popularnoj Pjaci.

Vraćajte knjige, gotovo je

Stojim pred knjižarom Morpurgo, vrućina ubija. U ruci mi knjiga od 300 stranica, autorice dr. **Nade Topić**: “Knjižara Morpurgo u Splitu (1860.-1947.) i razvoj kulture čitanja”. Autorica je doktorica informacijskih i komunikacijskih znanosti, knjiga je njena prerađena disertacija koju je 2015. obranila na Sveučilištu u Zadru. Izašla tek prije nekoliko dana, u izdanju Naklade Ljevak, knjiga je trebala dobiti počasno mjesto u jednom od dva ostakljena drvena izloga knjižare. I bila je na tom mjestu, otprilike tri dana. Četvrti dan je u knjižari počeo zvoniti telefon: “Vraćajte sve knjige, gotovo je.” Tako je završila slavna epopeja knjižare Morpurgo,

koja je pala kao žrtva poslovnog sloma njezina vlasnika Algoritma.

Gledam knjigu, gledam knjižaru: ništa se ne poklapa. Na početku knjige je fotografija knjižare, snimljena 10. travnja upravo s mjesta na kojemu stojim: oba drvena izloga su puna knjiga. Dva mjeseca kasnije dižem pogled s fotografije i sudaram se s prazninom u izlozima. Opet spuštam pogled, čitam rečenicu iz uvoda knjige: “Po dugogodišnjoj uspješnosti svoga poslovanja Knjižara Morpurgo fenomen je hrvatskog, pa i europskog knjižarstva.” Dižem pogled: unutra vidim siluetu mlađeg čovjeka koji pakira posljednje preostale knjige s polica, kako bi ih vratio dobavljačima.

Stvar je prokletno tužna i bizarna: koliko se knjižara na svijetu može pohvaliti da su nakon 157 godina postojanja dobile knjigu o sebi? A koliko je takvih knjižara zatvoreno upravo kad su dobile tu knjigu o sebi?

Stvarnost se okrutno poigrala s ovom knjižarom i s ovim gradom. Netko bi trebao snimiti film o tom tragičnom paradoksu.

Taj bi se film, prije svega, morao fokusirati na iznimnu biografiju osnivača i prvog vlasnika knjižare, splitskog Židova **Vida Morpurga** (1838.-1911.). Izdavač i publicist, knjižar i bibliograf, preporoditelj i prosvjetitelj, industrijalac i bankar, političar i kulturni djelatnik, ovaj čovjek renesansnog zahvata jedan je od najvećih dobročinitelja Splita u njegovoj povijesti. Nikad se nije ženio, niti je imao djece, pa je svu golemu energiju utrošio da odgoji i obrazuje čitav jedan grad.

Tajne zanata

Obitelj Morpurgo u Split se, početkom 18. stoljeća, doselila iz Maribora. Vidov otac **David-Elija Morpurgo** (1809.–1882.) u početku se bavio prodajom knjiga, posebno školskih udžbenika koje je tiskao u Veneciji, da bi se poslije prebacio na proizvodnju svile i prodaju tekstila. Amaterski se bavio slikarstvom, prevodjenjem (s hebrejskog na talijanski) i literarnim radom, što je odredilo sudbinu njegova sina: mali Vid naučio je čitati već s četiri godine.

Osnovnu školu i Carsku kraljevsku gimnaziju Vid Morpurgo pohađao je u Splitu, a maturirao je u Nadbiskupskom sjemeništu, gdje je upoznao buduće splitske i dalmatinske preporodne prvake. Već u 14. godini zapošljava se kod **Petra (Pietra) Sava** koji je s njegovim ocem Davidom bio vlasnik skladišta knjiga, svojevršne podružnice milanske tvrtke

“Borroni e Scotti”, smještene na prvom katu kuće Tomašić na Narodnom trgu (tada Gospodski trg), iznad buduće Morpurgove knjižare. Mladi Vid tu upija prve tajne zanata koji će obilježiti i njegov i gradski život.

Još kao maloljetnik, 1855. putuje s ocem u Italiju i dogovara poslove s knjižarima i nakladnicima u Trstu i Veneciji. Dvije godine kasnije putuju u Milano i ugovaraju poslove s tvrtkom “Battezzati”, a potom Vid odlazi u Torino i Firenzu, gdje se povezuje s izdavačima “Pomba” i “Unione Tipografica”, odnosno s izdavačkom kućom “Le Monier”. Bio je to početak gradnje impozantne dobavljačke mreže po cijelom europskom kontinentu koja će narednih desetljeća pismenom dijelu Splitskana omogućiti da nove naslove čita istodobno s europskim građanstvom.

Godine 1859. Vid Morpurgo uređuje prvi broj “Dalmatinskog godišnjaka” (“Annuario Dalmatico”), prvog književnog časopisa u Splitu, želeći objavljivati priloge dalmatinskih pisaca koji će svojim tekstovima probuditi provincijsku uspavanost Dalmacije:

izašla su ukupna dva broja, iako je bio pripremljen i treći. Konačno, 1860. godine, u svojoj dvadeset i drugoj, Vid Morpurgo otvara knjižaru Morpurgo na Pjaci i vodi je sljedećih pedeset godina. Jedan od njegovih nećaka, **Luciano Morpurgo** (1886.–1971.), navodi u svojim zapisima da je njegov stric zapravo kupio Savovu knjižaru:

“Stric Vito u svojoj mnogostrukoj djelatnosti bio je po vremenskom slijedu najprije knjižar. Kupivši od Petra Sava njegovu knjižaru načini od nje simpatično sastajalište odabranih umova. S pravom se o toj knjižari može da kaže da je bila jedina u gradu i u to doba najvažnija u Dalmaciji.”

Smještena u samom središtu Splita, na najvažnijem gradskom trgu, knjižara odmah postaje okupljalište splitske inteligencije, a posebno narodnjaka, o čemu ugledni splitski povjesničar umjetnosti Duško Kečkemet piše u studiji “Vid Morpurgo i narodni preporod u Splitu” iz 1963:

“Tada, dok još nije bilo Narodne čitaonice, njegova knjižara, u kojoj se uvijek osjećao neki kulturni, evropski duh, bila je kao predodređena da bude stjecište i sastajalište splitskih i ostalih rodoljuba. Pa i poslije, kada je otvorena čitaonica, jednostavnije je i praktičnije bilo sastati se kod Morpurga, u atmosferi njegovih polica pretrpanih latinskim, talijanskim, njemačkim, francuskim i slavenskim knjigama, nego u samoj čitaonici. Tim više što je tu uvijek bio sam Morpurgo da dade praktičan i trijezan savjet, da potakne nečiji zanos,

ambiciju ili pak da zauzda nečiji prerazbuktali patriotski zanos.”

Narodnjački stožer

U knjižari se održavaju sastanci, razmjenjuju ideje i planiraju aktivnosti, čime se stvara jezgra pokreta u srednjoj Dalmaciji, s obzirom da k Morpurgu dolaze i rodoljubi iz Trogira, Kaštela, Sinja, Omiša, Makarske i s otoka. Vid Morpurgo 1862. sudjeluje i u pokretanju narodnjačkog lista “Il Nazionale”, a knjižara ostaje narodnjački stožer sve do pobjede narodnjaka u Splitu 1882., o čemu svjedoči već spomenuti nećak Luciano:

“U njoj (knjižari) bi se u svako doba dana, a najviše ujutro, okupljali naobraženiji Splitsani. Na tim sastancima raspravljalo bi se o svemu i svačemu, kako se to onda običavalo po ljekarnicama manjih varošica. Tamo bi svraćali profesori mjesne gimnazije i realke, zatim liječnici i odvjetnici zanimajući se za knjižarske novosti prije nego što pođu svaki na svoj posao... Stric Vito, čovjek uman i naobražen, vodio je sjajno te razgovore kojima su poglavitu građu pružala politička pitanja, jer je Split bio važno političko i kulturno središte. Pohađali su knjižaru i mnogi svećenici, prvoborci na glasu u tom pokretu, među kojima je stric Vito imao svoje najbolje prijatelje.”

Paralelno s ulogom ekonomskog stratega Narodne stranke – čiji zastupnik u Dalmatinskom saboru postaje 1870. godine – Vid Morpurgo ostaje mecena splitske i dalmatinske književne scene: potiče autore na pisanje, redigira im rukopise i distribuira ih uz minimalnu cijenu, ili čak i besplatno. Uz to, rekosmo, razvija dobavljačku mrežu koja je – prema podacima dr. Nade Topić - već za njegova života uključivala 138 dobavljača (tiskara, nakladnika, knjižara) iz 40 gradova. Od toga su 70 posto činili strani dobavljači, pretežno iz talijanskih gradova, ali je Vid Morpurgo knjige također nabavljao i iz Pariza, Bruxellesa, Leipziga, Praga, Beča, Graza i Innsbrucka.

Nasljednici

Vidovi nasljednici do 1918. već imaju 406 dobavljača iz 77 gradova, uključujući nove nakladnike iz Berlina, Münchena, Heidelberga, Bonna, Frankfurta, Stuttgarta, Kölna, Dresdena, Krakova, Budimpešte i Strasbourga, dok se nakon 1918. pojavljuju i dobavljači iz Londona, Edinburgha, Glasgowa, Copenhagena, Amsterdama, Haaga, Hamburga, Lyona, Grenoblea, Madrida, Barcelone i Valencije, a angažiran je i

Obitelj Morpurgo 1886., (Ellio, Ana, Luciano, Jerolim, Viktor, Eugen)

prvi dobavljač iz SAD-a (iz Ann Arbora).

Vid Morpurgo umro je 31. siječnja 1911. te je pokopan na Židovskom groblju u Splitu. Na nadgrobnoj ploči uklesano je: “Uzvišen umom, plemenit duhom, cijeli život misaonoga rada posveti oslobodjenju puka od duševnog i materijalnog ropstva. U budjenju naroda između prvih začetnik prve knjižare, prve banke, prvih industrija, ostavi umirući neispunjivu prazninu.”

Nakon Vidove smrti knjižaru vodi nećak Eugen Morpurgo (1877.-1943.), sin njegova brata Josipa, a 1936. je preuzima Eugenov sin **Aldo Morpurgo** (1913.-1990.), koji je vodi do 1941., kada ga talijanski fašisti hapse i odvođe na Liparske otoke. Nakon godinu dana političke internacije premješten je u selo Roccapinalveti u južnoj Italiji, a po oslobođenju Italije odlazi živjeti u Palestinu. Knjižaru do 1943. vodi Aldov otac **Eugen Morpurgo**, ali ga njemački okupatori tada odvođe u koncentracijski logor Banjica kod Beograda, gdje je ubijen. Knjižaru potom preuzima njihov zaposlenik i opunomoćenik **Hilarije Perić**, sve do konfisciranja njezine imovine 1947. godine.

U izjavi koju je Aldo Morpurgo 1946. uputio sudu u Splitu, u vezi s postupkom za povrat svoje imovine, naveo je i sljedeće:

“Poslije svršetka nauka preuzeo sam upravu Knjižare Morpurgo i dao joj izričito napredno-ljevičarski pravac. Izlozi moje knjižare izazivali su srdžbu njemačko-talijanskih diplomatskih predstavnika i agenata i bio sam više puta upozoren da prestanem s tom propagandom. Ali se ja nijesam dao zastrašiti i vršio sam uvijek intenzivniju propagandu. Bio sam često fizički napadan od fašističke rulje i zatvoren po njihovim vlastima. Knjižara je bila nekoliko puta razlupana i

opljačkana. Na sve ponude da je prodan ili suradjujem sa fašistima, nikako nisam htio pristati.”

Pa ipak, obitelj Morpurgo ostaje bez knjižare, koja nakon nacionalizacije, pod imenom “Luka Botić”, nastavlja djelovati na istoj lokaciji na Narodnom trgu. Nakon Domovinskog rata knjižara je opet privatizirana, a posljednji vlasnik bio je Algoritam.

- Krah knjižarskog lanca Algoritma, u čijem je najmu bila i Knjižara Morpurgo, nije iznenađenje jer je uzrokovan gomilom nakupljenih dugova i lošim upravljanjem – reći će mi dr. Nada Topić. - Hrvatski nakladnici i knjižari trebali bi biti svjesni da knjiga nije biznis i da baveći se izdavanjem i prodajom knjiga neće steći materijalno bogatstvo. Knjižara Morpurgo je i prije bila zatvarana, ali je ipak odolijevala. Vjerujem da će preživjeti i ovu krizu.

Hoće li doista preživjeti, nitko ne zna. Sretna je okolnost što se knjižara nalazi na popisu zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske, pa bi se i budući vlasnik u tom prostoru morao baviti knjižarstvom. No sve je moguće u gradu koji se odrekao svojih knjižara. Nema više Vida Morpurga da nas odgaja.

DAMIR PILIĆ

Nije Bosna tako daleko od Izraela

U augustu 1992. godine organizovan je prvi konvoj Jevrejskeopštine iz ratnog Sarajeva. Ne znam da li je veća ludost bila to što su moji roditelji odlučili da Sarajevo napusti moj brat, tada još uvijek dijete, ili što su udovoljili mojoj želji da ja ostanem u Sarajevu. Tog augusta svi smo mislili da će rat trajati smo petnaest dana. U Sarajevu ostajemo svi osim mog brata.

Tek danas, kada sam i sama majka, razumijem koliko je mojoj mami bilo teško, razumijem i to što je njena tuga u samo par dana pojela njene kilograme. Poslije su svi bili bez kilograma, ispijeni i umorni od rata.

Uspijevali smo se čuti sa mojim bratom putem radio amatera. Bio je u internatu. Safta Ela je iz Sarajeva u Izrael došla poslije Drugog svjetskog rata. Bila je Ela partizanka, ali kako mi je jednom ispričala ili su mi ispričali, više se ne sjećam, nekada se Ela našalila, a tu šalu su ocijenili neprimjerenom, pa je Ela odlučila napustiti sarajevski život i početi novi. Ipak, bez obzira koliko godina negdje živio, ostaješ, nekako čudno, vezan za onaj prijašnji život, za svoj grad. Kada je safta Ela čula da je stigao prvi konvoj iz Sarajeva, a sa njim sarajevska djeca, odlazi Ela sa svojom kćerkom i zetom u internet. U internatu su upoznali mog brata. Umiļjati pubertetlija ih je brzo osvojio, a još brže Nikola postaje članom njihove porodice.

Tilda, Elina kćerka, postaje mom bratu druga mama, a Amiram, njen muž, drugi tata. Pored svoja tri sina, u kuću su doveli četvrtog. Nikola je postao i do danas ostao njihov sin. Dali su mu puno ljubavi. Organizovali rođendanska slavlja. Tješili su ga kada smo mu nedostajali. Čitali prve lekcije na hebrejskom, dok ga i sam nije naučio. Upisali u školu. Voljeli ga, ružili ga, baš sve kao pravi roditelji, a onisu mu to i bili.

1994. godine, posljednjim konvojem Jevrejske opštine, trudna, napuštam Sarajevo. Odlazim u Izrael. Na aerodromu me dočekao visoki momak, nekako ozbiljan, velik... Imala sam osjećaj da me moj brat cijelu umotao u svoj zagrljaj.

Tada sam upoznala Tildu i Amirama. Upoznala sam velike, dobre ljude. Upoznala sam ljude koji imaju prijatelje Palestine. Upoznala sam ljude koji ne grade zidove, već prijateljstva. Ponovo sam bila sa ljudima koji u razlikama vide ljepotu. Ponovo sam imala onu bogđu sarajevskog života u kojem volimo svoje komšije, poštujemo ono što oni vole.

Nakon rata, brat i ja se vraćamo u Sarajevo. Sjećam se poziva. Sjećam se riječi mog brata: “Omri je poginuo.”

Omri je bio najmlađi Tildin sin. Poginuo je u eksploziji bombaša samoubice. Sve se u životima Tilde i Amirama promijenilo. Bol ih je izjedala pomiješana sa nevjericom, pomiješana sa pitanjima na koja ne postoje odgovori...

Počeo je mjesec ramazana. Sarajevo drugačije živi, a somuni nikada nisu tako *slatki* kao za ramazan. Pred iftar dugi su redovi ispred pekara, a ulicama se širi ugodan miris. Nazvala sam moje drage prijatelje koji poste i zaželjela im lijep i lak mjesec posta. Nisam mogla da ne primijetim Facebook post mog drugog izraelskog tate - Amirama :” Sretan i darežljiv Ramazan svim mojim prijateljima, muslimanima, svim ljudima, neka je hairli”

Ja u Bosni, on u Izraelu. Ja mojim, a on svoji mprijateljima poželio je isto.

Amiram i Tilda nikada neće biti dio vijesti iz Izraela. Vijesti su mržnja, a ne ljubav. Vijesti su rat, a ne pokušaji mira. Vijesti su isticanje razlika, a ne njihova ljepota. Ovo je onaj Izrael o kojem se šuti, ovo je ona ljubav koja bi se trebala slaviti, zato joj ostavljam vječni zapis u ovom tekstu.

Safta Ela je umrla prije par mjeseci. Doživjela je safta lijepe godine. Ko zna da nije ispričala onaj vic, ja vam danas ne bih napisala ove redove čiste ljubavi. Ljubav je ista ma koliko geografski Izrael bio daleko od Bosne. Nikola svake godine ide u Izrael, ide kod svojih drugih roditelja. Bio je na Elinoj sahrani, oprostio se od naše safte....

*Za „Jevrejski glas“
Nataša Gaon Grujić*

Bili su nam dragi gosti...

U subotu več, 13. maja, u Jevrejskoj opštini Beograd osjećali su se ugodni mirisi iz trpezarije na drugom spratu. A u glavnoj sali dragi gosti, Lelo i Mirjam Tauber, koji su „potegli“ iz Sarajeva da sa nama podijele i da nam predstave i dočaraju bogatstvo bosanske jevrejske sefardske kuhinje, kroz prezentaciju svog zanimljivog i slikovno bogato urađenog *Kuhara bosanskih Sefarda - 500 godina tradicije na jednom mjestu*.

U sali punoj gostiju, među kojima i brojni učesnici i umjetnici - slikari iz Jevrejske opštine Beograd i Udruženja likovnih umetnika „Sergej Jovanović“, koji su prije ovog događaja netom otvorili zajedničku izložbu slika u Galeriji JO Beograd, od strane domaćina ili što bi rekli moderatora večeri - Arona Albaharija, prisutni su upoznati o zanimanju i preokupacijama naših gostiju. Mirjam kao osobe koja se bavi umjetničkim rukotvorinama i pravi i izlaže i suvenire judaice u *Udruženju Hagada* u Sarajevu, a Lele, prije svega kao vrijednog istraživača ukupnog jevrejskog nasljeđa u Bosni i Hercegovini, koji je to pretočio i u skoro desetak svojih knjiga. Odgovarajući na brojna pitanja i podpitanja koja im je pripremio „moderator“, Lelo i Mirjam su nas zanimljivom pričom informisali o putu nastajanja i stvaranja ovog kuhara, od sačuvanih starih recepata Nine Elazar, preko manifestacije „*Noći sefardske kuhinje*“, pa sve do saradnje sa Hanikom Gašić-Montiljo, inače rođenom Sarajkom, i njenim savjetima i sugestijama koje im je davala prilikom pripreme ovog kuhara. Pozvana da se i ona priključi razgovoru, Hanika nam je ispričala interesantne detalje, prije svega njenog i Mirjaminog zajedničkog „vježbanja“ prilikom priprema pojedinih jela iz ovog kuhara. Ispričala nam je i o njihovom zajedničkom predstavljanju jevrejske

sefardske bosanske kuhinje u *Ugostiteljsko-turističkoj školi* u Sarajevu, u maju mjesecu prošle godine, kada su pred domaćinima ove škole - nastavnicima i učenicima, pripremili dvadesetak sefardskih jela i slastica.

Potom su nam gosti iz Sarajeva govorili i o predstavljanju ovog kuhara na Sajmu knjiga i u Bošnjačkom institutu u Sarajevu, zatim u Jevrejskom kulturnom centru „Arije Livni“ u Banja Luci, kao i na tradicionalnoj jevrejskoj manifestaciji „Mahar“ u Budvi u Crnoj Gori. Konačno, pričali su nam i o njihovom gostovanju u Sent Luisu u SAD-u i anegdotama u vezi sa tim.

Poslije pojedinih pitanja prisutnih i odgovora Lele i Mirjam, ovo zanimljivo predstavljanje *Kuhara bosanskih Sefarda* je završilo potpisivanjima primjeraka knjige koju su mnogi, to veče prisutni, sa zadovoljstvom kupili i pridodali svojim kućnim bibliotekama. A na kraju, u trpezariji opštine svi prisutni su imali priliku i zadovoljstvo da i lično oprobaju neka od jela iz ovog kuhara - ruskitas, bumbunjikus, minikja bi spinaka, koje su nam za ovu priliku pripremile Mirjam i Hanika. I gle, i ovaj dio i degustacija „uživo“ bili su više nego rado i slasno posjećeni. Bilo je to jedno lijepo večer i jedno lijepo gostovanje u prostorijama Jevrejske opštine Beograd, u klubu Mocei Šabat!

Za „Jevrejski glas“ iz Beograda
ARON ALBAHARI

IME I PREZIME	TEKST ZA JEVREJSKI GLAS	IZNOS
SOCIJALNA KOMISIJA		
HADŽIHALILOVIĆ GORDANA	Sjećanje na drage roditelje	50 KM
HADŽIHALILOVIĆ GORDANA i FUKO	Sjećanje na drage prijatelje Klaru i Sabahudina Pelju	50 KM
NADŽA INSANIĆ i MELIHA ARSLANAGIĆ	U znak sjećanja na naše drage roditelje Sarinu i Ibru	100 KM
VJERSKA KOMISIJA CADIK DANON		
CONGREGATION B'NAI B'RITH OF SANTA BARBARA SAD	Za rad vjerske komisije "Cadik Danon"	200 KM
JEVREJSKA OPŠTINA		
JOZEF TAUBER	Za rad Jevrejske opštine	100 KM
INSANIĆ NADŽA i ALAJBEGOVIĆ AIDA	Za oproštaj sa našim dragim Nurijom Arslanagić	100 KM
BORIS i SANJIN KOŽEMJAKIN	Povodom godišnjice smrti majke Gerde Kožemjakin	100 KM
JEVREJSKI GLAS		
OVADIJA INGE i MIRKO	Za Jevrejski glas	50 KM
DEBARTOLI VIKTOR	Za Jevrejski glas	25 KM
DEBARTOLI JOŽI	Za Jevrejski glas	25 KM

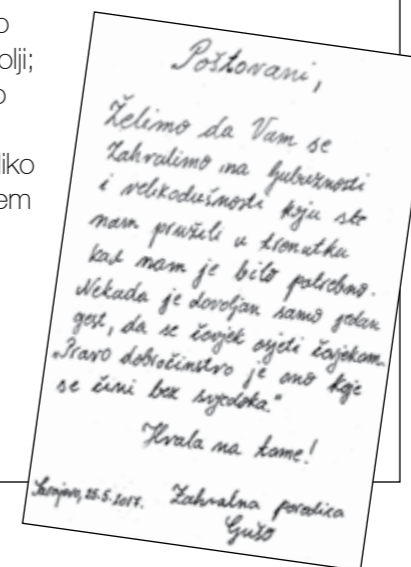
DRUGI O NAMA

Jevrejsko kulturno-prosvjetno i humanitarno društvo „La Benevolencija“ koja ove godine proslavlja 125 godina postojanja a čiji je rad obnovljen 1991. godine često je u svom djelovanju prelazila okvire jedne, danas nažalost male vjerske zajednice. Pomoći svakom kome je pomoć potrebna, bez obzira na vjersku, nacionalnu ili bilo kakvu drugu pripadnost i orijentaciju postalo je geslo djelovanja ove institucije kako u bliskoj prošlosti tako i dan danas.

Evo tek jednog očitog i rječitog dokaza ove tvrdnje:

Pojašnjenja radi spomenimo samo da se porodica Gušo našla u nevolji; hitno joj je bilo potrebno određeno ortopedsko pomagalo. Nakon bezuspješnog obraćanja na nekoliko adresa u našem gradu svoj problem nisu uspjeli riješiti pa su došli i do „La Benevolencije“ koja im je izašla u susret i osigurala traženo ortopedsko pomagalo.

Tako radi „La Benevolencija“ a tako će raditi i dalje.

IN MEMORIAM

U posljednjih mjesec dana porodice Arslanagić, Tacović i Fetahović ostale su bez svoja dva voljena člana naše obitelji.

Dana 07.04.2017. godine u Daytonu (USA) umro je Svetozar Braco Tacović (1961-2017). Sahrana je obavljena 17.04.2017.

Dana 11.05.2017. godine umro je Nurija Nurmi Arslanagić (1936-2017).

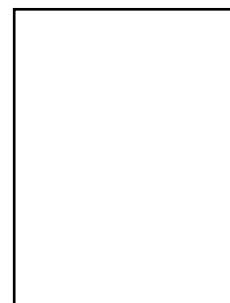

Sahrana je obavljena u Sarajevu dana 13.05.2017.

Iza njih su ostali punica i supruga Meliha, supruga i kćerka Aldijana – Didi, kćerka i unuka Sarina Tacović, svastika i kćerka Azra te badžo i zet Nermin Fetahović.

Exp.

Jevrejska zajednica
Bosne i Hercegovine
71000 Sarajevo
Hamdije Kreševljakovića 59

Gospođa Draginja Beba Baruh, posjetila je u utorak 13. juna sarajevsku jevrejsku opštinu prvi put nakon 10 godina. Bilo je dirljivo vidjeti kako su se oko njenog stola u restoranu Jevrejske opštine, gdje su ona i njene prijateljice ručale, smjenjivali članovi naše JO koji su obradovani što je vide, prilazili da je pozdrave i porazgovaraju s njom. *Ovu posjetu su omogućili djelatnici Jevrejske opštine Sarajevo i Claims Conference.*

